ЎзССР Давлат китоб палатаси
27 АВГ 1991

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, САФАР, 11-КУН.
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, СУМБУЛА, 5-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган | 1991 йил 24 август, шанба 163-сон | НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ СОВЕТ ТЕЛЕКЎРСАТУВИ ОРҚАЛИ 1991 ЙИЛ 22 АВГУСТДАГИ БАЁНОТИ

Азиз ватандошлар. Ҳозир мен сизларнинг ҳузурингизда шундай бир пайтда гапиряпманки, энди давлат тўнтариши барбод бўлганини тўла асос билан айта оламан. Фитначилар янглишдилар. Улар энг муҳимини — мана шу жуда қийин йилларда ҳам халқ бошқача бўлиб қолганини фаҳмлай олмадилар. Халқ озодлик ҳавосидан нафас ола бошлади ва энди буни ҳеч ким ундан тортиб ололмайди.

Давлат манфаатларига зид бориб, демократияга қасд қилган, тоталитар режимни тиклашга уринган жиноятчилар халқнинг қаҳр-ғазабига учрадилар. Улар энг даҳшатли иш қилишга — армияни халққа қарши юборишга уриндилар. Аммо улар бунинг ҳам уддасидан чиқа олмадилар. Кўпгина командирлар, офицерлар, кўпчилик аскарлар, бутун-бутун қисмлар ва қўшилмалар уларнинг буйруқларини бажаришдан бош тортдилар. Қасамёдга содиқ бўлиб қолдилар, демократиянинг жасур ҳимоячилари ёнига ўтдилар.

18 август куни тўрт нафар фитначи Қримга — менинг ёнимга бориб, ё лавозимдан воз кечишни ёки ўз ваколатларимни ихтиёрий топширишни ёхуд фавқулодда ҳолат тўғрисидаги Фармонга имзо қўйишни мендан қатъий талаб қилганларида ўшанда мен уларга — сизлар авантьюрачи ва жиноятчиларсиз, сизлар ўзларингизни ҳалок қиласизлар ва халққа даҳшатли зиён етказасизлар, барибир сизларнинг айтганингиз асло бўлмайди, дедим. Энди халқ сизларнинг диктатурангизга, шу йиллар давомида курашиб қўлга киритилган ҳамма ютуқлардан маҳрум бўлишга рози бўлмайди, дедим.

Эс-ҳушингизни йиғиб олинглар, фуқаролар уруши чиқиши, беҳисоб қон тўкилиши мумкин, бунинг учун жавоб берасизлар, дедим. Мен уларнинг ҳамма талабларини рад қилдим. Шунда улар мен дам олаётган уйни денгиздан ҳам, қуруқликдан ҳам қўшинлар билан куршаб қўйишди, руҳий тазйиқ ўтказмоқчи бўлишди, ҳар бир қадамимни кузатиб туришди, ташқи дунёдан бутунлай яккалаб қўйишди.

Чамаси, улар Президентни руҳий жиҳатдан ҳолдан тойдириш вазифасини кўзлаган эдилар.

Фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталган ташкилотнинг журналистлар билан учрашуви мазмуни менга маълум бўлган пайтда мен буни, айниқса, яхши тушуниб олдим. Улар менинг гўё Президент вазифасини бажариш имконияти йўқ, деб эълон қилганларида, бунинг устига улар яқин вақт ичида бу хусусда тиббий хулоса тақдим этишни ваъда қилганларида буни, айниқса, яхши англаб олдим.

Демак, вазифа шундан иборат эдики, башарти ҳақиқий аҳвол уларнинг баёнотларига тўғри келмаса, яъни Президентнинг ҳолати бошқача бўлса, уни ҳар қандай усул билан жисмоний ва руҳий жиҳатдан бутунлай ҳолдан тойдириб, шундай ҳолатга келтириши керак эди. Мамлакатда нималар бўлаётганини 72 соат мобайнида билмадим. Фитна барбод қилинди, авантюрачилар қамоққа олинди ва қаттиқ жазоланади. Аммо шу орада қон тўкилди. Озодлик ҳимоячилари қурбон бўлдилар. Мен уларнинг оилаларига, қариндошлари ва ёр-биродарларига, дўстлари ва ҳамкасбларига астойдил ҳамдардлик изҳор этаман. Уларнинг номлари ҳалок бўлган жойлардаги хотира лавҳаларида абадийлаштирилиши керак, мен ўз мавқеи, шахсий озодлигинигина эмас, кўпинча жонини ҳам гаровга қўйиб, Конституциявий тузум ҳимоячилари, қонун ва инсон ҳуқуқлари ҳимоячиларининг биринчи сафларида турган барча кишиларга миннатдорчилик билдирмоқчиман. Аввало, мен фитнага ва диктатурага қаршилик марказида турган Россия Президенти Борис Николаевич Ельциннинг, Россия ҳукумати раиси Иван Степанович Силаевнинг, Россия вице-президенти Александр Владимирович Руцкойнинг, бошқа кўпгина сиёсат ва жамоат арбобларининг, Россия Федерацияси бутун Олий Кенгашининг, демократияни ҳимоя қилган москваликлар ва ленинградликларнинг жуда катта ролини қайд этишим керак. Мен журналистлар жуда кўпчилигининг, барча оммавий ахборот воситаларининг ўз демократик касб-кор бурчига астойдил содиқлигини таъкидламай ўта олмайман. Ана шу қийин дамларда улар қаерда ва ким билан бирга бўлишни хатосиз танлаб олдилар, қўрқмадилар, чўчимадилар, ҳокимият тепасига чиқиб олишга уринган кишилар олдида хушомад қилмадилар.

Фитнани барбод қилишда кўпчилик республикаларнинг Президентлари ва раҳбарлари, Россия вилоятлари, маҳаллий Советларнинг принципиал мавқеда турганликлари катта аҳамиятга эга бўлди. Улар қонунийлик ва ўз суверен ҳуқуқларини мустаҳкам ҳимоя қила олдилар.

Биз учун мана шу таҳликали кунларда Совет Иттифоқидаги демократияни ҳимоя қилган, мамлакатнинг қонуний раҳбариятини қўллаб-қувватлаган чет элларнинг халқлари ва ҳукуматларига миннатдорчилик изҳор этаман. Шу кунларда содир бўлган воқеаларни «ҳаммамиз учун катта сабоқ» десак камлик қилади. Бу — оғир сабоқ, даҳшатли сабоқдир. Бинобарин давлат қурилиши соҳасида ҳам, республикалар ўртасидаги, партиялар ва жамоат ҳаракатлари ўртасидаги муносабатларда, миллатлараро муносабатларда ва, албатта, иқтисодий сиёсатда, маънавий-ахлоқий соҳада ҳам зарур бўлган ҳамма хулосаларни чиқариб олмоқ керак.

Хўш, фитначилар нимага умид боғлаган эдилар? Улар халқ турмушнинг яхшиланишини кутавериб чарчади, танглик давом этмоқда, ишлаб чиқаришнинг пасайиши тўхтатилгани йўқ, бозордаги аҳвол оғир, молиявий аҳвол ишдан чиққан, жиноятчилик ортиб бормоқда, деб мана шулардан фойдаланмоқчи бўлдилар. Одамлар бу аҳволга тоқат қилишни хоҳламаяптилар. Улар ҳақдирлар. Аммо фитначилар мана шу масалаларнинг ҳаммаси эркинлик, инсон ҳуқуқлари ҳисобига эмас, диктатура ва зўравонлик йўли билан эмас, балки қонуний тарзда, демократия доирасида ҳал этилишини истаётганлигини эътиборга олмадилар. Биз туб ислоҳотлар йўлидан янада жипслашиб ва илдамроқ боришимиз керак. Эртага мен тўққиз республиканинг раҳбарлари билан учрашаман. Биз ҳаммамиз энг зарур чора-тадбирларни, яқин орадаги истиқболларни, ҳаракат қилиш усулларини, ҳамжиҳатлик йўлларини, бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилиш усулларини муҳокама қиламиз, ҳаммасини пухта ўйлаб, чамалаб кўрамиз. Буни мамлакатга ва дунёга маълум қиламиз.

Фитна бошлиқларини жазолашдан ташқари тўнтаришга қаршилик қилиши мумкин бўлса ҳам, аммо қаршилик қилмай кутиб турувчилик позициясини эгаллаган, ҳатто жинояткор фавқулодда ҳолат комитетига таъзим қилишга тайёр бўлиб турган мансабдор шахсларнинг ҳам хатти-ҳаракатларига баҳо беришни адолат туйғуси тақозо этади.

Ғайриқонуний тусда ҳаракат қилмаган кишиларни ҳам таъқиб этиш ҳақида гап бораётгани йўқ, албатта. Бироқ, кимнинг қадр-қиммати нималигини жамоатчилик билиши керак. Шу масъулиятли пайтда ким ўзини қандай кўрсатди, унинг ҳақиқий қиёфаси қандай. Башарти, қонунни ҳимоя қилишга юраги дов бермаган кишилар ўзлари давлат лавозимларидан истеъфо беришлари маъқул, деб ҳисоблаган бўлур эдим.

Мен бундан буёнги ҳаракат режалари ҳақида республикаларнинг раҳбарлари билан гаплашдим. Чамаси, яқин вақт ичида шартномани имзолашнинг янги куни белгиланади. Шундан кейин янги Иттифоқ Конституцияси, янги сайлов қонуни қабул қилинади, Иттифоқ парламенти ва Президенти сайланади. Бу ишни пайсалга солмай, белгиланган муддатларда ўтказиш керак, чунки ўтиш даврининг чўзилиши демократик ислоҳотлар учун хатарли эканини кўриб турибмиз. Давлат хавфсизлиги тизими унчалик пухта бўлиб чиқмаганлигидан муносиб хулосалар чиқариш керак. Бу масалалар жуда пухта ўйлаб, ишлаб чиқилиши лозим, улар билан ҳам яқин вақт ичида шуғулланиш керак.

Бўлиб ўтган ҳамма воқеалар хусусида Президент сифатида қаттиқ ташвишланаяпман. Шундай воқеа содир бўлмаслиги учун ҳамма ишни қилмаганим учун сизларнинг ҳаммаларингиз олдидаги ўз масъулиятимни ҳам сезиб турибман. Шу кунларда ҳаммамиз бошдан кечирган нарсаларни айтиб ўтишим керак. Булар аввало мен учун оғир сабоқдир. Раҳбар кадрларни кўтаришга ёндашиш хусусида ҳам сабоқдир. Масалан халқ депутатлари съезди биринчи овозга қўйишда вице-президентни сайлашдан бош тортганида ҳақ эканлиги ва Президент ўз ваколатларидан фойдаланиб, ўз таклифини ўтказдириб хато қилганлиги энди кўриниб турибди. Бу — бирдан-бир хато эмаслигини ҳам айтмоқ керак.

Мамлакатни асабийлик ҳолатидан чиқариш — ҳозирги энг муҳим вазифадир. Ҳамма хавф-хатар ўтиб кетди, деб ҳисоблаш асосли эмас. Шу муносабат билан ҳозир демократия қоидаларига тарафдор бўлган барча сиёсий кучларнинг масъулиятли мавқеда туришлари ҳамма нарсадан ҳам зарурдир. Биз ҳаммамиз, шу фитнани янчиб ташлаган, мазкур жиноий режалар йўлини қаттиқ тўсиб қўйган кишилар ўша фитначилар қўллаган усулларни асло қўлламаслигимиз керак. Биз Конституцияга ва қонунга қатъий амал қилишимиз, бир ёқадан бош чиқариб, масъулиятни сезиб ҳаракат қилишимиз керак. Энди жамият тараққиётнинг янги босқичига чиққанини шу кунлардаги воқеалар кўрсатди. Реакцион кучлар нақадар хоҳлашмасин, энди орқага қайтилмайди. Биз мамлакат тараққиётининг принцип жиҳатдан тўғри йўлини танлаб олганмиз.

Биз ҳаммамиз қийин кунларни бошдан кечирдик. Модомики шундай экан, келинглар, ана шу аччиқ тажрибадан ҳам ибрат олиб, дадилроқ ва қатъийроқ олға бораверайлик. Азиз ўртоқлар, ҳаммангизга ташаккур билдираман, Президент сифатида мен шу кунларда демократияни ҳимоя қилган барча кишилардан энг катта ва, эҳтимолки, энг муҳим мадад олдим.

Раҳмат.

ССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН СУҲБАТИ

22 август куни Москвада СССР Президенти М. С. Горбачев журналистлар билан суҳбатлашди. У журналистларга мурожаат қилиб бундай деди:

КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимида олти йилдан кўпроқ давр мобайнидаги фаолиятимда, кейинчалик мамлакат Олий Кенгаши Раиси ва мамлакат Президенти сифатида мен сиз билан ва матбуотнинг бошқа вакиллари билан кўп марта учрашдим. Журналистлар билан бир неча учрашувлар ўтказганман, улар умрбод эсимда қолган. Шулардан бири Рейкьявикдаги учрашувдан кейин бўлган эди. Журналистлар билан бугунги учрашув шундай воқеадан сўнг бўлмоқдаки, мен бундай воқеа сира такрорланмаслигини истар эдим ва шундай мавзудаги суҳбат бўлишини сира-сира истамас эдим.

Биз бошимиздан кечирган воқеа... Мен аниқ айтишни истар эдим: бу воқеа ўтиб кетдими ёки ўтмадими? 1985 йилдан кейин жамиятимизни ислоҳ қилиш йиллари мобайнидаги энг оғир синовдан ўтдик. Сира муболағасиз айтиш мумкинки, биз раҳбарликнинг қоқ марказидаги, Президент ёнидаги реакцион кучлар уюштирган Конституцияга зид тўнтаришга рўбарў бўлдик. Мен ўзим кўтарган, ишонган ана шу кишилар Президентга қарши, конституциявий тузумга қарши, қайта қуришга қарши, халққа қарши, демократияга қарши фитнанинг қатнашчиларигина бўлиб қолмай, ташкилотчилари ҳам бўлдилар.

18 август куни соат ўн минути кам 17 да қўриқчилар бошлиғи менга, бир гуруҳ одамлар келишди, сиз билан учрашишни талаб қилишмоқда, деди. Мен, ҳеч кимни кутаётганим йўқ, ҳеч кимни таклиф қилмаганман ва мени ҳеч ким бу ҳақда хабардор қилгани йўқ, дедим. Қўриқчилар бошлиғи ўзи ҳам ҳеч нарсадан хабари йўқлигини айтди. Хўш, нега унда сиз ўша кишиларни киритдингиз? Бунинг боиси шундаки, жавоб берди у, ўша кишилар билан биргаликда давлат хавфсизлиги қўриқчилик бошқармаси бошлиғи Плеханов ҳам келган, деди у. Акс ҳолда шу кишиларни қўриқчилар Президент ҳузурига киритишмаган бўлур эди. Қоида ана шундай. Қатъий, аммо зарур қоида шунақа.

Мен ўша одамларни ким бу ерга юборганлигини аниқлашга қарор қилдим. Чунки, жамики алоқа — ҳукумат алоқаси, оддий алоқа, стратегик ҳамда космик алоқа ва бошқалар хонамда муҳайё эди, шу ерда ишлаб ўтирган эдим, бир телефон қулоғини кўтардим, ишламаяпти. Иккинчи, учинчи, тўртинчи, бешинчи телефон қулоқларини кўтардим — ишламаяпти. Ички телефонни кўтариб англадимки, бу ҳам узилган. Вассалом. Алоқасиз қолибман.

Ҳозирги ташриф одатдаги ташрифлардан эмаслигини тушундим. Хотинимни, қизим, куёвимни чақирдим ва қандай воқеа содир бўлганини айтдим. Менга бошқа маълумотларнинг кераги йўқ эди: гап жуда жиддий масала хусусида бораётгани аён эди. Ҳойнаҳой, ҳозир дўқ-пўписа қилишади ёки қамоққа олишга, олиб кетишга уринишади ёки бошқа бир кори-ҳол бўлади. Хуллас, ҳамма нарса бўлиши мумкин. Мен Раиса Максимовнага, Иринага ва Анатолийга, агар гап энг асосий нарса хусусида, сиёсат, йўлимиз хусусида бўладиган бўлса мен ўз тутган йўлимда қатъий тураман. На дўқ-пўписа, на тазйиқ менга кор қилмайди ва бошқача қарорларни қабул қилмайман, дедим.

Бу гапларни айтганимнинг боисини ўқиб олган бўлсангиз керак: чунки бу қароримдан кейин ҳар нарсани кутиш мумкин. Аввало, оила аъзоларимнинг аҳволи мушкул бўлиши мумкин. Биз буни ҳам биламиз.

Оила аъзоларим, сиз қандай қарорга келсангиз, шу бизга маъқул, сизнинг бошингизга тушган кўргилик — бизнинг бошимизга тушган кўргиликдир, дейишди. Шундай қилиб, маслаҳат ниҳоясига етди.

Мен келганларни таклиф қилишга чиқдим, лекин Президент аппарати бошлиғи Болдин етаклаб келаётган одамлар беорлик қилиб кабинетга кўтарилиб келишаётган эди.

Президентга қатъий талаб қўйишди — ваколатларингизни вице-президентга топширасиз, дейишди. Шунда мен, саволларингизга жавоб беришдан илгари «Сизни ким юборди!», деб сўрамоқчиман, дедим. Шунда «Комитет юборди» деган жавоб бўлди.

Журналистлар билан учрашувда М. С. Горбачев ҳикоя қилиб беришича, сўнгра фитначилар билан қуйидагича мулоқот бўлган:

— Қандай комитет ўзи?

— Мамлакатдаги фавқулодда ҳолат муносабати билан тузилган комитет.

— Уни ким тузган? Мен тузганим йўқ, Олий Кенгаш тузгани йўқ. Хўш, ким тузган?

Одамлар бирлашибди, энди Президентнинг Фармони керак бўлиб қолган экан? Президент олдига шундай масала қўйилди: ёки сиз Фармон чиқариб, шу ерда қоласиз ёки ваколатларингизни вице-президентга топширасиз.

— Хўш, нима муносабат билан масала шу таҳлитда қўйилмоқда?

— Мамлакат ҳалокат ёқасида турибди, чоралар кўриш керак, фавқулодда ҳолат зарур — бошқа тадбирлар қутқариб қола олмайди, хомхаёллар вақти ўтиб кетди... Мамлакатдаги аҳвол ана шундай.

Шунга ўхшаш гаплар бўлди.

М. С. Горбачев сўзини давом эттириб бундай деди: жавобимнинг маъноси қуйидагича бўлди — мен мамлакатдаги сиёсий, иқтисодий, ижтимоий вазиятни, одамларнинг аҳволини, уларнинг турмушини, улар бошидан кечираётган мушкулликларни ҳаммангиздан кўра яхшироқ биламан. Биз шундай бир паллага кирдикки, тур-

(Давоми иккинчи бетда).

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Президентининг ФАРМОНИ

ДАВЛАТ ТЎНТАРИШИ ТАШКИЛОТЧИЛАРИНИНГ ҒАЙРИКОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУЖЖАТЛАРИНИ БЕКОР ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

Бир гуруҳ фитначилар давлат тўнтариши қилиш мақсадида 19 августга ўтар кечаси ҳокимиятни босиб олдилар. Россия раҳбариятининг қатъий ҳаракатлари, бошқа республикаларнинг принципиал позицияси, москваликлар, ленинградликларнинг, бошқа минтақалар аҳолисининг демократияни ва конституциявий тартибни ҳимоя қилиб чиқишлари туфайли бу жиноят даф қилинди. Фитначилар армияни халққа қарши юборишга муваффақ бўла олмадилар.

Фавқулодда ҳолат давлат комитети деб аталган комитет диктаторлик тартибларини ўрнатиш ва мамлакатни демократик ислоҳотлар йўлидан қайтариш мақсадида бир қанча ҳужжатлар чиқарди.

Фитнанинг барча оқибатларини тугатиш ва айбдорларни жазолаш учун зарур бўлган чоралар кўрилмоқда.

Ушбу Фармон билан қарор қиламан:

1. Фавқулодда ҳолат давлат комитети ёки унинг айрим аъзолари чиқарган барча қарорлар бекор қилинсин.
2. Фавқулодда ҳолат давлат комитетининг барча аъзолари эгаллаб турган лавозимларидан четлаштирилсин.
3. СССР Бош прокурори фитнада қатнашган шахсларга нисбатан жиноий иш қўзғатганлиги ва тергов ССР Иттифоқи ҳамда РСФСРнинг мўътабар органлари билан биргаликда олиб борилаётганлиги маълумот учун қабул қилинсин.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти
М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль.
1991 йил 22 август.

Таҳликали кунлар сабоғи

ДЕМОКРАТИЯ ТАНТАНА ҚИЛДИ

Мамлакат уч кун оғир вазиятни бошдан кечирди. СССРда Фавқулодда ҳолат давлат комитети берган баёнот мазмун-моҳияти мамлакатда қарор топган демократик қарашларга мутлақо зид бўлди. Кўпчилик саросимага тушиб қолди. Аммо, халқ бу ноқонуний ҳатти-ҳаракатни ёқлаб чиқмади, аксинча ҳақиқатнинг қарор топиши учун курашди.

Таҳририятимизга бўлаётган қўнғироқларда ҳам ана шу мавзу қайта-қайта тилга олинмоқда.

СИМДАГИ СУҲБАТ

Қўнғироқ узун жиринглади. Алоқачи қиз бизни Қўшработ райони билан боғлаётганлигини айтди. Бир дақиқа ўтар-ўтмас симнинг нариёғидан овоз эшитилди.

— Алло, бу «Халқ сўзи»ми?

— Худди шундай.

— Мен Эргаш Жуманбулбул ўғли номли совхозданман. Жўш қишлоқ совети раиси Беркин Усмонов бўламан.

— Эшитаяпмиз, гапираверинг.

— Радио ахборотларидан жуда тўлқинланиб кетяпман. Қишлоқ совети депутатлари Фавқулодда комитет қарорларидан ўта норози эдилар. Хайриятким, жумҳурият Президенти ўз вақтида фармон чиқарди.

— Ҳозиргина Навоий районидан ҳам телефон қилишди. «Коммунизм» колхози партия ташкилоти секретари Ўрол Нуриллаев Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюроси ва Марказий назорат комиссияси раёсати баёнотини дадил ва ўз вақтида қабул қилинган ҳужжат деб баҳоламоқда.

— Мен ҳам баёнотни эшитдим. Яхши чалинмаса чилдирмада нима айб? Ҳаммаси чилдирмачининг нўноқлигидан. Партия шаънига бўлаётган танқид коммунист сифатида мени ҳам хавотирга солмоқда. Буларнинг барчаси Сиёсий бюро фаолиятидаги қусурлар деб ҳисоблайман. КПСС Марказий Комитетининг баёноти ўта бўш. Тўй ўтгандан кейин ноғора чалишнинг кимга кераги бор.

— Қаранг-а, Ў. Нуриллаевнинг фикрлари ҳам сизнинг қарашларингизга эш экан.

— Бу нафақат менинг фикрим. Бу бутун жўшликларнинг юрак садоси. Айниқса, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби И. А. Каримовнинг КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси ҳозирги таркибида қолаолмаслиги ҳақидаги баёнотини коммунистларимиз қўллаб-қувватлашмоқда. Бу ҳақиқатдан ҳам, шу кунларда биз истаган иш бўлди.

— Раҳмат суҳбатингиз учун. Хўжаликда ишлар қалай?

— Осойишталик. Ҳозир ғалла ўрим-йиғими, хашак тўплаш мавсуми қизғин. Муҳими, мамлакатда осойишталик ўрнатилди. Халқнинг кўнгли тинчиди. Бироқ хунта раҳбарларини қаттиқ жазолаш керак. Жазо чорасини халқнинг ўзи ҳал қилса яхши бўларди. Дарвоқе мен ким билан гаплашаяпман, исми шарифингиз қандай?

— ЖЎШҚИН.

АВГУСТ КЕНГАШИ

Мактабларни бошқаришнинг энг муҳим омиллари нималардан иборат? Бозор иқтисодиёти шароитида мактабларни ўз-ўзини маълум даражада маблағ билан таъминлашнинг йўллари борми? Ёш авлодни тарбиялашда ва ўқитишда мактаб маъмуриятининг иш фаолиятини янгилашдаги энг муҳим йўналишлари қандай? Ана шу каби қатор масалалар Тошкентдаги 260 ўрта мактабда бўлиб ўтган пойтахт мактаблари директорларининг анъанавий август кенгаши баҳс-мунозарасининг мавзуи бўлди. Бу ерда кенгаш қатнашчилари 10 та шўъба бўйича илғор тажрибаларни алмашдилар, муаммоларни ҳал этиш йўлларини аниқлаб олдилар.

Кенгашнинг ялпи йиғилишида Тошкент шаҳар ижроия комитети халқ таълими бош бошқармасининг бошлиғи Ҳ. Қ. Йўлдошев «Фуқаро аҳиллиги ва миллий тотувлик» мавзуида маъруза қилди.

Йиғилишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг котиби К. Ю. Юсупов қатнашди ва нутқ сўзлади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг Матбуот маркази.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Аҳолини озиқ-овқат, энг зарур моллар билан ўз вақтида ва узлуксиз таъминлаш, шунингдек бозор муносабатларига ўтиш даврида аҳолини ижтимоий ҳимоялашнинг қўшимча чора-тадбирларини кўриш мақсадида эътиборга олиб, 22 август куни Вазирлар Маҳкамасида Қорақалпоғистон Вазирлар Кенгаши, вилоятларнинг бошқарув идоралари, вазирликлар ва идоралар раҳбарларининг селектор кенгаши ўтказилди. Кенгашда Ўзбекистон ССР вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов раислик қилди.

Республика аҳолисини асосий озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш, савдо тармоғида шу молларнинг мавжудлиги ва келгуси куз-қиш фаслида уларнинг заҳираларини вужудга келтириш масалаларига кенгашда асосий эътибор берилди. Шу муносабат билан халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия комитетлари раисларининг республика Президентининг тегишли фармонларини ва ҳукумат қарорларини бажариш юзасидан кўрилган чора-тадбирлар ҳақидаги ҳисоботлари тингланди.

Асосий турдаги озиқ-овқат маҳсулотлари етишмай турган бир пайтда айрим вилоятларда жуда тақчил маҳсулотлар (дон, ун, қанд-шакар, гўшт, сарёғ)ни республикадан ташқарига ташиб кетиш фактлари ҳали ҳам содир бўлаётганлиги қайд этилди. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ўз вақтида бундай ҳолатнинг олдини олдилар, бир қанча вилоятларнинг раҳбарлари эса бундан буён шундай фактларга йўл қўйилган тақдирда айбдорлар жуда қаттиқ жавобгарликка тортилади, деб огоҳлантирилди.

Тошкент шаҳар ижроия комитети ва бир қанча вилоятларининг раҳбарлари шаҳар аҳолисини савдо корхоналари ва матлубот кооперацияси орқали қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан етарли таъминламаётганликлари кўрсатиб ўтилди. Барча вилоятларда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини шаҳарларда, район марказларида ва аҳоли яшайдиган бошқа жойларда сотиш учун ёйма бозорларни мунтазам равишда ташкил этиш тавсия қилинди.

Куз-қиш фасли учун зарур озиқ-овқат заҳираларини ғамлаб қўйиш, аҳолини дон, ун, қанд-шакар, гўшт билан етарли миқдорда таъминлаш мақсадида халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия комитетларининг республика ташқарисида шу молларни етиштирувчилар билан айирбошлаш битимларини амалга оширишларига ижозат бериш мақсадга мувофиқ, деб топилди.

Кенгашда Ўзбекистон ССР Президентининг чакана нархлар ислоҳ қилиниши муносабати билан аҳолини ижтимоий ҳимоялаш, келин-куёвларга мебель, гиламларни арзон нархларда сотиш, мактаб формаси, болалар пойабзали учун аниқ нархларни белгилаб қўйиш, меҳнаткашларга берилаётган компенсация тўловларини 100 сўмгача етказиш ҳамда болалари ва ўқувчи ёшлари бўлган оилаларга бир йўла компенсацияларни кўпайтириш тўғрисидаги фармонларини ҳамда ҳукуматнинг шу ҳақдаги қарорларини амалда рўёбга чиқаришга алоҳида эътибор берилди.

Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги совет ва хўжалик идоралари билан биргаликда зарур тўловлар бюджетга ўз вақтида тушиб туришини таъминлаш, шунингдек аҳолига компенсация тўлаш учун зарур пул маблағларини қидириб топиш топширилди.

Янги ўқув йили бошланиши муносабати билан Ўзбекистон ССР Савдо вазирлигига, Ўзбекбирлашувга республикадаги барча болаларни мактаб формаси, пойабзал ва бошқа анжомлар билан тўла ҳажмда таъминлаш имкониятини қидириб топиш топширилди. Ушбу топшириқни ўз вақтида амалга ошириш учун комиссия тузилди. Бу комиссия бир ҳафта муддат ичида барча вилоятларда мактаб ашёлари етарли миқдорда бор-йўқлигини текшириб чиқиши ва амалий ёрдам бериши лозим.

Айни вақтда вазирликларга, идораларга соғлиқни сақлаш, маданият, маориф ходимларига иш ҳақи ўз вақтида тўланмаётганлиги ҳақидаги мисоллар кўрсатиб ўтилди ва вужудга келган вазиятда бунга асло йўл қўйиб бўлмаслиги таъкидланди.

Шу муносабат билан республика банкларига, хўжалик идораларининг раҳбарларига ишчилар, колхозчилар, ноишлаб чиқариш соҳаси ходимларининг иш ҳақи ва пенсионерларнинг пенсиялари ўз вақтида тўланиши устидан назоратни кучайтириш топширилди.

Ҳудуд ва тармоқ идораларининг раҳбарлари билан селектор кенгашларни мунтазам равишда ўтказиб туриш, ижтимоий дастурлар қандай бажарилаётгани хусусида уларнинг ҳисоботларини тинглаш зарур, деб топилди.

Аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш чора-тадбирларини ўз вақтида ва тўла-тўкис амалга ошириш, уни озиқ-овқат, энг зарур моллар билан таъминлаш, турмушнинг барча соҳаларида тартиб ва интизомни мустаҳкамлаш республикаги ижтимоий-сиёсий барқарорликни сақлаб қолишга, иқтисодиётни юксалтиришга ва халқ фаровонлигини янада ошириш учун шароит яратишга имконият беришини қайд этилди.

СССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН СУҲБАТИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

мушни яхшилаш учун жадаллик ва қатъият билан ҳамма ишларни қилиш керак. Аммо мен масалаларни ҳал этишнинг юзлаб, минглаб, миллионлаб одамлар нобуд бўладиган усулига қатъиян қаршиман. Бу ўринда мен фақат сиёсий ва маънавий мулоҳазалар билангина шундай йўлни тутаётганим йўқ. Бундай усулдан биз бутунлай воз кечишимиз зарур. Акс ҳолда биз ўзимиз амалга оширишга киришган барча ишлардан воз кечишимиз, уларга хиёнат қилиб, кўмиб ташлашимиз керак. Янгидан қонли жаҳаннам гирдобига тушиб қолишга яна рози бўлишимиз керак.

Шунинг учун мен бундай дедим: сиз ҳам, сизни юборганлар ҳам бузғунчиларсиз, сизлар ўзингизни ҳалок этасиз, сизлар-ку майли-я, ихтиёр ўзингизда, лекин мамлакатни, биз қилаётган жами ишларни ҳалок қилмоқчисиз. Биз шартномани имзолаш арафасида турибмиз. Шундан илгарироқ бир ой мобайнида ишлаб, озиқ-овқат, ёқилғи, молия муаммоларига оид йирик қарорлар тайёрлаган эдик, бундан муддао — сиёсий ва иқтисодий вазиятни тезроқ барқарорлаштириш, бозор жараёнларини жадалроқ ривожлантиришдир. Турмушнинг барча соҳаларида қанот ёйиш учун одамларга кўпроқ имконият беришдир. Тотувлик кўзга чалиниб қолганда шундай қилинди. Дарҳақиқат, тотувлик етишмай турибди, ҳали у томон, ҳали бу томон шубҳага тушмоқда. Жумҳуриятлар билан марказ ўртасидаги, сиёсий ва ижтимоий ҳаракатлар ўртасидаги муносабатларда шундай бўлиб турибди. Булар кўриниб турган нарсалар. Аммо тотувликни қидириш — якка-ю ягона йўлдир. Тотувлик нишоналари кўриниб қолди ва биз олға қараб силжий бошладик. Фақат ўз жонига қасд қилган кишиларгина ҳозир мамлакатда яккаҳокимлик режимини жорий қилишни тавсия этиши мумкин.

Истеъфога чиқинг, деган талаб кўндаланг қўйилди.

У талабингизга ҳам, бу талабингизга ҳам сира рози бўлмайман, дедим мен, сизни бу ерга жўнатганларга шу гапни етказинг. Сиз билан гаплашадиган бошқа гапим йўқ. Сиз Президент ҳар қандай телеграмма остига дарҳол имзо чекишга тайёрдир, деб айтишингиз мумкин. Бизда бунинг учун сабаб бор — 20 август куни янги Иттифоқ шартномасини имзолаймиз. Ўшанда якшанба оқшоми эди, мен тантанали маросимдаги нутқим матнини ёзиб тугатаётган эдим. (Тушдан сўнг соат 4 ларда Шахназаров билан шу хусусда гаплашдим. Ёнимда эса бошқа ёрдамчим — Черняев бор эди, лекин у, суҳбатда қатнашмади). Биз у ерда кўпгина раҳбарлар билан учрашамиз, 21 август кунига эса Федерация Кенгашининг мажлиси белгиланган: биз ана шу барча масалаларни муҳокама қиламиз. Биз ҳукумат даражасида келишувга кела олмаган муаммолар хусусида келишиб олишимиз керак.

Ана шулар марказий масалалардир. У ерда бир қарорга келишимиз керак, дедим мен, лекин сиз ўйлаётган йўллар билан эмас. Борингки, сиз эртага фавқулодда ҳолат эълон қиласиз дейлик, кейин нима бўлади? Лоақал бир кун кейин нима бўлишини, кейинги тўрт қадам қандай бўлишини айта оласизми? Мамлакат рад этади, мамлакат шу тадбирларнинг барчасини қўллаб-қувватламайди.

Сиз қийинчиликлардан, халқнинг толиқиб қолганидан, у гўё ҳар қандай мутлақ ҳокимни қўллаб-қувватлашга тайёрлигидан устомонлик билан фойдаланиб қолишни истайсиз...

Мен ўша кунлар ўртоқ Черняев билан биргаликда жуда катта мақолани ёзаётган эдим, бу мақола 32 бет чамаси бўлиши мумкин эди. Ўша мақолада шунга ўхшаш бир воқеа бўлиши баён қилинган эди, буни қарангки, «қаҳрамонлар ҳам кириб келиб қолишди». Ўша воқеа хусусида мен баён этган далил-исботлар аниқ: бу жамият учун ўлим билан баробардир, бу шундай боши берк кўчаки, жамиятни орқага улоқтириб ташлайди, қўлимиздаги барча бисотни кўмиб юборади.

Ҳамонки, раҳбариятнинг бир қисми шубҳага тушиб қолган экан, мен халқ депутатлари съездини, Олий Кенгашни чақиришга тайёрман. Келинг, йиғилайлик, муҳокама қилайлик. Жойлардан келган депутатлар нималар содир бўлаётганини билиб олишсин. Фавқулодда қарорлар, бошқа чоралар кўрайлик. Мен тотувлик йўлини, ислоҳотларни теранлаштириш, Ғарб билан ҳамкорлик йўлини ҳимоя қиламан, шу уч асосий йўналишни ҳозир бир-бирига пайвандлаш, бир-бири билан ҳамоҳанг этиш зарур. Бунинг устига ҳозир, ана шу ҳал қилувчи босқичда халқлар биз билан ҳамкорлик қилиш истагини айтмоқдалар.

Аммо кар-соқовларга гап уқтириб бўлармиди. Улар, ҳойнаҳой, шай бўлишган эди. Ҳозир шу нарса аёнки — иш бошлаб юборилган эди.

Мен, сизга айтадиган гапим йўқ, дедим. Бориб айтинг, мен батамом қаршиман, сиз мағлубиятга учрайсиз. Мен халқнинг бошига фалокат тушишидан ва сўнгги йилларда биз қилган ишларнинг чил-парчин бўлишидан хавотирда эдим... Шу билан учрашув тугади.

Аммо уларнинг талабига қарши мен ўзимнинг қатъий талабимни айтиб, хулосаларимни баён этганимдан сўнг, энди муҳолифликка ўтиб олишди. Ҳам денгиз томондан, ҳам қуруқликдан яккалаб қўйишди. Менинг ёнимда 32 қўриқчи бор эди. Улар охиригача туришга қарор қилишди, ҳамма нарсадан, шу жумладан, оиламдан ҳам «кўз-қулоқ» бўлиб туришди, барча жойларни тақсимлаб олишди. Янаев гуруҳи журналистлар билан бўлган учрашувда, гўё мен оғир бетоб бўлиб қолганим ва энди ишга чиқишим мушкуллигини айтгани маълум бўлганидан кейин, менга шу нарса аён бўлдики, ана шу Баёнот рўёбга чиқиши учун барча шарт-шароит муҳайё этилади. Қўриқчилар ҳам буни уқиб олишди. Озиқ-овқатдан воз кечишга қарор қилинди. Қўлимизда борига қаноат қиладиган бўлдик. Ана шу жиноятчиларнинг сиёсий жиҳатдан кўрлиги ва масъулиятсизлигидан ларзага тушган ва қаҳр-ғазабим ошиб тошган бўлса ҳам, лекин ўзимни жуда вазмин тутдим. Шунга ишончим комил эдики, бу воқеа узоқ давом этиши мумкин эмас эди — қўллари калталик қилади.

72 соат яккаланиб турдик, курашавердик. Назаримда, Президентнинг руҳини букиш учун ҳамма ишлар қилинди. Нима ҳам дердим, оғир бўлди...

Ҳар куни эрталаб ва кечқурун алоқа тикланишини, дарҳол самолёт юборилишини ва Москвага иш жойимга учиб кетишимни талаб қилавердим. Янаев гуруҳи журналистлар билан учрашгандан кейин мен юқоридаги талабларга яна биттасини қўшдим. Сиҳат-саломатлигимнинг ёмонлашганлиги ҳақидаги ёлғон хабар матбуотда рад этилишини талаб қилдим. М. С. Горбачев, сизларнинг ҳузурингизда сўзлаган ўша гуруҳга мансуб жуда бардам-бақувват кишиларнинг қўллари титраб турган эди, деганида, журналистлар кулиб юборишди ва қарсак чалишди. Сиз, деди Президент, яхши саволлар бердингиз, уларни обдон мазах қилдингиз, ахир бу майнабозчилик эди-да.

Оламдан узилиб қолган эдик. Лекин фаросатли йигитлар идора хоналаридан эски приёмникларни топиб келишди, антенналарни мослашди. Ниманики эшитиш мумкин бўлса шуни эшита бошлашди. Би-Би-Си, «Озодлик» радиостанцияларининг эшиттиришлари дурустроқ янграй бошлади. Шундан кейин «Америка овози» хабарлари пайдо бўлди; ҳарқалай менга ана шу ахборотга суяниб шуни айтишган эди.

Шундан кейин М. С. Горбачев совет ва чет эл журналистларига миннатдорчилик изҳор этди, телевидение орқали совет халқига Мурожаатимни ҳозиргина ёзиб олишди, ушбу Мурожаатда сизларга миннатдорчилик айтганман. Одамлар фуқаролик бурчига содиқ қолиб, масъулиятли позицияни эгалладилар ва бузғунчилар билан ҳамкорлик қилмадилар. Бу қилмиш зўравонлик бўлди. Ур-тўпалонлар ҳақида менга обдон сўзлаб беришди, хабарим бор, деди Президент.

Бу ерда, сизнинг ҳузурингизда шуни айтмоқчиманки, деб сўзини давом эттирди М. С. Горбачев, мен ҳақиқатан ҳам сиз билан биргаман. Биз олти йил мобайнида шу қадар машаққат билан, шу қадар азият чекиб олға қараб ҳаракат қилиш йўлларини беҳуда қидирмаганлигимизни сиз ҳаммангиз кўриб турибсиз. Жамият исёнчиларни рад этди, улар яккаланиб қолишди. Армияни халққа қарши қўйиш уларнинг қўлидан келмади. Армия одамлар билан алоқа боғлади ва ҳеч ким ҳеч нарса қилолмай қолди. Шунда фитначилар мағлуб бўлганликларини тушунишди.

Жумҳуриятлар тўғри йўл тутдилар. Мен Россия парламентининг, Россия депутатларининг, Россия ҳукуматининг тутган қатъий йўлига ҳамда Россия Президенти Борис Николаевич Ельциннинг матонатига муносиб баҳо беришим ва биринчи ўринга қўйишим керак.

Яна шуни айтишим кераки, бугунги кунда москваликлар ва ленинградликлар, кўпгина бошқа минтақаларнинг аҳолиси лозим даражада қатъий позицияда турганига ҳам муносиб баҳо беришимиз керак бўлади. Фитначилар гўё мамлакат уларни қўллаб-қувватлаётгандек қилиб кўрсатишга уриндилар. Лекин улар нимандир топишди — ахир, бизда ҳозир ҳамма нарсани топиш мумкин.

Моҳият эътибори билан мамлакат бу қонли йўлни рад этди. Назаримда, халқнинг асл позициясидан далолат берувчи бундан яхшироқ далилларни, фикрни бундан теранроқ билиб олишни бошқа бирон йўл билан топиш мушкулдир. Шу кунларда мен кўп одамлар билан — Президент Буш, Президент Миттеран, Канцлер Коль, Бош министрлар — Мейжор, Мальруни, Хоук, Кайфу, Андреотти, Президент Муборак билан гаплашдим... Хуллас Каддафи, Ҳусайн ва Рубикс бундан мустаснодир. (Залда кулги).

Болтиқбўйида, бошқа республикаларда жараёнлар осонлик билан кечмаётганлигини тушуниб турибман. Аммо ўша муаммоларни бутунлай бошқача усуллар билан ҳал этиш лозимлигини кўрмаслик ҳам сиёсий сўқирликдир. Мен Рубикс хусусида гапирганимнинг боиси бор, менга айтишларига қараганда у ўша комитетни қўллаб-қувватлашини дарҳол айтибди.

Россия, унинг раҳбарияти, бошқа республикалар халқ муросасиз позиция эгаллаганлиги, армия халққа қарши бормаганлиги маълум бўлиб қолганидан кейин улар саросимага тушиб қолиб, аҳволдан чиқиш йўлини қидира бошладилар.

Менга айтишларича, бир гуруҳ фитначилар Президент самолётида Қримга келишиб, Президентни Москвага олиб кетишмоқчи бўлишган. Улар келишганидан кейин, мен бундай дедим: уларни уйга киритиб, қўриқчи қўйинг ва менинг қуйидаги талабимни етказинг: ҳукумат алоқаси уланмас экан мен уларнинг биронтаси билан ҳам сўзлашмайман. Алоқани тиклашга кўп вақт кетади, дейишди. Ҳеч қиси йўқ, дедим мен, энди ҳеч қаёққа шошилаётганим йўқ. (Залда кулги).

Алоқа уланди, мен мамлакат билан гаплаша бошладим. Биринчи бўлиб Борис Николаевич Ельцин билан гаплашдим, Назарбоевга, Кравчукка, Дементейга, Каримовга қўнғироқ қилдим. Мен уларга гарнизоним билан бу ерда турганимни айтдим. (Кулги). Дарҳақиқат 72 соат жиғибийрон бўлиб турдим. Қўриқчилар, бизни кемада олиб кетишса, керак, деган хаёлга боришибди. Аммо, маълум бўлишича, аксинча, денгизчилар Президентни мушкул аҳволдан чиқариш ҳақида имо-ишора қилишган экан.

М. С. Горбачев флот фитначиларнинг ҳатти-ҳаракатига қўшилмаганлигини таъкидлади.

Шундан кейин, деди у, мен ишга киришдим. Мен Моисеевга (уни Қримдан чақиртириб олишди) мудофаа вазирлигига раҳбарликни ўз зиммасига олиши, қўшинларни дарҳол казармаларга, ўзлари турган жойга қайтарилиши, Язовга лавозимидан четлаштирилгани ва қамалишини айтиши тўғрисида кўрсатма бердим.

Бу ишларнинг ҳаммаси қилинди. Мен Кремль комендантини топиб, Давлат хавфсизлиги комитетининг полки кимга бўйсунаётганини сўрадим ва полк командирини чақириб беришни талаб қилдим. Уни чақиришди. Унга телефонда, мендан ва Кремль комендантидан бошқа ҳеч кимга бўйсунманг, деб кўрсатма бердим. У: «Шундай қилинади», — деди.

Хуллас, мен дарҳол фалокатнинг йўлини тўсиш учун энг муҳим жойларга қўнғироқ қила бошладим, чунки ҳали хавф бартараф этилмаган эди. Йўлда ҳам, бошқа бирон жойда ҳам мени йўқ қилишлари мумкин эди.

Кейин менга Россия Федерацияси делегацияси тушган самолёт учиб келаётганини айтишди. Мен, аввало, уларни қабул қилишимни айтдим. Вазир Панюков билан, Моисеев билан алоқа боғладим, делегация тушган самолётни Симферополда эмас, балки ҳарбий аэродромда қўндириш лозимлигини айтдим, агар Симферополга тушишса, мен турган жойга келишгунича орадан 3 соат ўтган бўлур эди. Уларни кутиб олиш, транспорт етказиб бериш ҳақида буйруқ бердим. Делегация етиб келди. Биз гаплашиб бир-биримизни яхши тушундик, назаримда, бошимиздан кечган воқеалар туфайли тажрибамиз ҳам, бир-биримизни тушуниш ҳам ортди. Шунинг ўзи демократик кучларнинг бирлашиши нима-ю уларнинг ажралиб кетиши нималигини кўрсатди. Баъзан бирон-бир масала хусусида бир-биримизнинг пешонамизни ёргудек бўламиз, бир-биримизни душман деб эълон қилишгача борамиз... Биз, деди сўнгра Президент, жўнаб кетиш ҳақида ўйлай бошладик. Сўнгра мен яна анчагина кўрсатмалар бердим.

Ивашко ва Лукьянов алоҳида-алоҳида келишди. Уларга транспорт беришмаса ҳам етиб келишибди. Уларни қабул қилдим. Фитначиларни эса қабул қилганим йўқ, кўрганим йўқ, кўришни ҳам истамайман. Биз уларни самолётларга бўлиб юбордик, олиб келдик, самолётдан тушишаётганда ҳаммаларини қамоққа олдик ва ажратиб ташладик. Мен Кремль комендантига улар билан ҳамкорлик қилган кишиларни киритмаслик ҳақида буйруқ бердим.

Шартномани тузиб чиққан ва уни имзолашга тайёрлаган тўққиз республика раҳбарлари билан учрашувни эртага тайинладим. Биз эртага учрашамиз ва барча масалаларни муҳокама қилишимиз керак.

Бу оғир сабоқ. Шахсан менга оғир сабоқдир. Бу мен учун оғир жароҳатдир, деб эътироф этди Михаил Сергеевич.

Назаримда, биз эртага олдинга қараб қиладиган ҳаракатимизнинг бош масалалари ва янги тадбирлар юзасидан нуқтаи назарларни муҳокама қиламиз, ўйлаб кўрамиз ва ишлаб чиқишга киришамиз. Бунда бошимизга тушган кулфатнигина эмас, ана шу воқеалар важидан очилган жуда катта имкониятни ҳам кўриш керак. Бу воқеалар халқимизнинг қатъий йўлини кўрсатди. Чет эл давлатларининг раҳбарлари билан бўлган суҳбатларда улар халқ тутган йўл, армия тутган йўлга эътиборни қаратдилар, Иттифоқда ҳозирнинг ўзидаёқ шундай ўзгаришлар содир бўлдики, энди бу ўзгаришлар шарофати билан орқага қайтилмайди. Мазкур раҳбарлар биз ана шу имкониятлардан фойдаланишимизга умид боғламоқдалар. Уларнинг ҳаммаси ҳамкорлик қиламиз, деб ишонтирдилар ҳамда бу ҳамкорлик яна ҳам фаолроқ, яна ҳам қатъиятли бўлиши лозим, деб ҳисобламоқдалар. Мен бугун Европа Иқтисодий Ҳамжамияти мамлакатларининг 12 элчисини қабул қилдим, улар биз билан бирдам эканликлари ва бизни қўллаб-қувватлашларини айтдилар.

Қандай қарорлар қабул қилинди? Мен Фармон чиқардим...

Мен сизга айтсам, аҳвол шундай эдики, мени, оиламни, мен бирга бўлган кишиларни йўқ қилиб юборишлари ёки азоб-уқубатга солишлари ва Президент мана бундоқ позицияда турибди, деб айтишлари, бунинг устига унинг номидан ҳаракат қилдик, деб рўкач қилишлари мумкин эди. Журналистлар билан бўлган ўша суҳбатда гарчи жўн, қўпол бўлсада, уларнинг макр-ҳийласи менга аён бўлди, Россия Федерациясидан келган бир ўртоқнинг менга айтганидек, бошқа кўп нарсалар қатори улар макр-ҳийлага ҳам уддабурон эмас экан.

Мен дарҳол сўз ва тасвиримни видеопленкага туширишга қарор қилдим. Тўртта ёзув пайдо бўлди. Плёнкани Ирина ва Анатолий тўрт қисмга бўлишди ва биз уни жўнатиш учун ишончли одамни, ишончли йўлларни қидира бошладик.

Президент пленкани журналистларга кўрсатди. Мана бу плёнка шулардан биридир, деди Президент, уни Игнатенкога бераман, кўриб чиқсин, ҳалиги гуруҳ «саҳна»дан тушган бўлса ҳам, бошқалар пайдо бўлиб қолиши мумкин. Врач ўз мулоҳазасини бир неча нусҳада ёзди, биз уни тарқатдик, бундан муддао шуки, Президентнинг сиҳат-саломатлигини аслида қандайлигини ҳамма билиб қўйсин. Ниҳоят, мен дастлабки тўрт банддан иборат баёнотни ёздим ва ўз қўлим билан буни мен ёзганман, деб қўшиб қўйдим (ўша тўрт банд ёзув машинкасида ёзилган) ва имзоладим.

Биринчи банд: менинг бетоблигим, ўз вазифаларимни бажаришнинг имкони йўқлигини рўкач қилиб, Президент вазифаларини адо этишни Янаев ўз зиммасига олганлиги — бу халқни алдашдир ва шу боисдан ҳам бунга давлат тўнтариши деб баҳо берилиши керак.

Иккинчи. Бунинг маъноси шуки, шундан кейинги барча ҳатти-ҳаракатлар ғайриқонуний ва ғайриҳуқуқийдир: Президент ҳам, халқ депутатлари Съезди ҳам Янаевга бундай ваколатларни бермаган.

Учинчи. Лукьяновга таркиб топган вазиятни кўриб чиқиш учун СССР Олий Кенгаши ва халқ депутатлари Съездини зудлик билан чақириш тўғрисидаги менинг талабимни етказиб қўйишни сўрайман. Чунки фақат Съезд ва халқ депутатларигина, таркиб топган вазиятни кўриб чиқиб, зарур давлат тадбирлари ва уларни амалга ошириш воситаси тўғрисидаги масалани ҳал этишга ҳақлидирлар.

Тўртинчи. Олий Кенгаш ёки халқ депутатлари Съездининг юқорида эслатиб ўтилган қарорлари қабул қилинишига қадар бундан буён Фавқулодда ҳолат давлат комитетининг ҳатти-ҳаракатлари дарҳол тўхтатиб қўйилишини талаб қиламан. Бундай ҳатти-ҳаракатларнинг давом эттирилиши, Фавқулодда ҳолат давлат комитети кўраётган чораларнинг бундан буён ҳам кўпайиб боравериши барча халқларнинг бошига кулфат солиши, вазиятни янада кўпроқ кескинлаштириши ва ҳатто, марказ билан республикаларнинг танглиkдан чиқиш юзасидан келишиб олинган ишини батамом барбод этиши мумкин.

Мен жавобни талаб қилдим. Менга, кутинг, жавоб бўлади, дейишди. Аввалига ҳеч қандай жавоб бўлмади, кейин эса, жавоб бўлади, дейишди. Лекин ҳеч қандай жавоб олганим йўқ.

Аҳвол ана шундай.

Ҳозир энг муҳими — қарор қабул қилиш керак. Мен вице-президент, комитет ва ҳукуматнинг шу кунларда қабул қилган барча қарорларини бекор қилдим. Мен ўз ҳокимиятимдан фойдаланиб, одамларни эгаллаб турган лавозимларидан четлаштирдим ва бўшатдим. Олий Кенгаш қарорларини талаб этадиган масалаларни эса кўриб чиқиш учун тақдим этдим. СССР прокурори менга кеча жиноий иш қўзғатилганлигини айтди ва биз тергов бригадаси СССР ва РСФСР терговчиларидан иборат бўлади, деб келишиб олдик.

Бир кун ҳам эътиборсиз қолдириб бўлмайдиган соҳалар бўйича муваққат қарорлар қабул қилинди. Эртага республикаларнинг раҳбарлари билан учрашганимизда, жумладан, ва асосан ҳокимият ишлаши, баҳамжиҳат ҳаракатлар кучайиб боравериши учун кучларни жойлаштиришни пухта ўйлай бошлаймиз. Вақт ғанимат, дастур бор, олға қараб ҳаракат қилиш керак, муаммоларни ҳал қилиш лозим, бу энг асосийсидир.

Неча ўнлаб одамлар қўл кўтаришгани СССР Президентига матбуот ходимлари берадиган саволларнинг кўплигидан далолат беради. Дастлабки саволнинг мазмуни бундай: нега давлат бошлиғи теварагида исёнга қодир бўлган одамлар бор эди?

Биз шу қадар кенг миқёсдаги, шу қадар теран ва кўламли ислоҳотлар қайси жамиятда амалга оширилаётганини ҳеч қачон унутмаслигимиз керак, деди М. С. Горбачев. Бу мамлакатимизнинг ўзига хослигидир. Бу мамлакатда неча ўн йилликлар ва ҳатто неча асрлар мобайнида содир бўлган воқеалар, ўзгаришларнинг суръати, теранлигинигина эмас, айни вақтда танлаб олинган вазифаларни ҳал этишнинг усуллари, шаклларини ҳам тақозо этади.

Рўй-рост айтадиган бўлсам, биз мамлакатда жамоатчилик фикрини, демократик вазиятни қарор топтирмаган бир пайтда, яъни дастлабки босқичларда ана шундай бурилиш муваффақият қозониши мумкин эди. Ана шу йиллардаги менинг вазифам мазкур сиёсий йўлни ўтказиш, асраб-авайлаш ва қутқариб қолишдан иборат бўлди.

Кейинги босқичларда аҳвол тубдан ўзгарди. Биринчидан, Бутуниттифоқ XIX партия конференциясидан кейин теран демократик жараёнлар бошланди, бошқача муҳит юзага келди. Шундан кейин сайлов бўлди, ошкоралик рўёбга чиқди. Ва ниҳоят матбуот (ҳатто сўнгги кунлардаги маълум йўналиши ва ҳовлиқмалигига қарамай, матбуотда нималар босилгани ва ҳозир нималар босилаётганлигига қарамай) ҳам ўзгарди. Йўл-йўлакай айтадиган бўлсам, кеча менга Россия Журналистлар уюшмасидан бир гуруҳ журналистлар қўнғироқ қилишди. Мен бундай дедим: биласизми, биз ҳаммамиз жуда диққат-эътиборли бўлишимиз керак. Бу ҳаммага сабоқ бўлди, чунки важ-баҳонадан, вазиятнинг ўткирлигидан, баъзан эса газеталардаги мақолаларнинг беандишалигидан фойдаланилди. Мана буни қаранг, лавозимларни ким олаяпти, халқни чўчитаяпти, у томондан ҳам диктатура ўрмалаб келаяпти, бу томондан ҳам бошқа диктатура ўрмалаб келаяпти, деб ёзилди газеталарда.

Президент қайта қуришнинг турли босқичларида жамиятдаги сиёсий кучларнинг жойлаштирилишини қисқача таҳлил этиб, бундай деди: биз ҳозир ўзгартишларнинг ҳал қилувчи босқичига етиб келдик. Ҳокимият ўзгармоқда, мулкчилик муносабатлари ўзгармоқда, Федерация ўзгармоқда. Янги Иттифоқ шартномаси имзоланадиган кун ҳам яқинлашиб қолган эди. Шартномани имзолаш арафасида рўй берган воқеалар, қилинган ишлар тасодифий эмас. Қаттиқ олишув бўлаётганининг сабаби ҳам шунда. Буни ҳамма тушуниши, рўй берган воқеалардан сабоқ чиқариши керак.

Бу вазиятда ҳамма — ўзгартиш тарафдорлари ҳам, унга қарши бўлганлар ҳам шошилди. Турли ёндашувлар, турли йўллар пайдо бўлибгина қолмай, улар кўпчилик олдига қўйилди. Шу жумладан халқ депутатлари Съездида ҳам «Йўқолсин президент!» деган шиорлар ҳамда қандайдир «ижтимоий нажот комитети»ни тузишга даъватлар эшитилиб қолди. Бунда ҳеч қандай янгилик йўқ.

Мен эса қайта қуриш йўлини сақлаб қолишни ўзимнинг вазифам деб билдим. Мамлакат тарихида биринчи бўлиб ҳамма нарсани қон тўкмасдан, тотувлик асосида ҳал этишга уриндим. Бунга ишончим комил, умримнинг охиригача ана шу йўлда тураман!

СССР Президентидан Россия Президенти Б. Н. Ельцин танглик кунларида қабул қилган фармонларга, РСФСР Олий Кенгашининг фавқулодда сессиясида қабул қилинган қарорларга муносабатингиз қандай, деб сўрашади.

Ўша вазиятда россияликлар олий манфаатларга асосланиб, ҳаракат қилдилар, деб ҳисоблайман. Улар қабул қилган нарсаларнинг ҳаммасини ана шу вазият тақозо этди, деб жавоб берди М. С. Горбачев.

Журналистлар Президентдан, сизнинг фитна ташкилотчиларига шахсий муносабатингиз қандай, деб сўрашади.

Мен юқорида содир бўлган воқеалар ўзим учун ҳам сабоқ бўлганини айтган эдим, деб жавоб берди М. С. Горбачев. Жумладан, СССР халқ депутатлари Съезди биринчи марта таклиф қилиниши билан вице-президентни сайламагани тўғри эканини, мен эса буни қаттиқ талаб қилганимни энди кўриб турибман. Бу менинг бирдан-бир хатоим эмас. Энди шу хатоларни кўриб турибман. Очиғини айтай, мен, айниқса, Язов билан Крючковга ишонган эдим.

Буларнинг ҳаммасидан сўнг ўзингиз, феълингиз қандай ўзгарди, сўрайди ҳозир бўлганлардан бири.

Менинг хулосаларим шундай, ислоҳотларни амалга оширишни қатъиян олға силжитиш керак, дейди М. С. Горбачев. Бунинг учун кучларни қайта жойлаштирмоқ лозим. Бу ишга зудлик билан киришиш зарур. Бунингсиз биргалашиб ҳаракат қила олмаймиз ва ислоҳотларнинг олға силжишини таъминлай олмаймиз.

Саволлардан бири КПССнинг танглик кунлари тутган йўлига тегишли бўлди. Бу саволни берган журналист партия энг оғир дамларда четга чиқиш, сукут сақлаш ҳуқуқига эга эмас, деб ҳисоблайди. Бундай сиёсий ташкилот ҳозирги куннинг талабларига жавоб берадими?

Бу — энг муҳим саволлардан бири, деб ҳисоблайман, деди Президент. Бу биз кўришимиз, билишимиз, тушунишимиз лозим бўлган рўйирост воқеликдир. КПСС сафларидан реакцион кучларни қувиш учун кучим етганича ҳамма ишларни қилишни ўз бурчим деб биламан.

Унинг янги Дастури негизида партиядаги барча илғор, барча яхши, фикрловчи кишиларни бирлаштириш имконияти бор, деб ҳисоблайман. Шу сабабли партия ҳақида умуман реакцион куч сифатида гапирилганида, мен бунга қўшилолмайман. Унинг сафларидаги минглаб кишилар ҳақиқий демократлар, қайта қуриш тарафдорлари, курашимиз тарафдорлари эканлигини яхши биламан. Улар таслим бўлишмаяпти, КПССнинг янги Дастурида ана шу нарса равшан акс этиши керак. Дастур эски даврларни қўмсаётган кишиларга мос бўлишини ҳеч қачон хоҳламайман. Шу сабабли партиянинг ўзи ислоҳ қилиниши, у қайта қуришнинг жонли кучига айланиши учун ҳамма ишни қилишимиз керак. Коммунистларнинг тутган йўлига, шу жумладан, содир бўлган воқеаларга нисбатан тутган йўлига келганда баъзи комитетлардан ташқари улар, айниқса, оддий коммунистлар кўпгина ҳолларда холис бўлмаган коммунистлар билан алоқаларини уздилар.

М. С. Горбачев КПСС Марказий Комитети Котибиятининг нуқтаи назари ҳақида гапирар экан, раҳбарият ўзини у ёқдан-бу ёққа ура бошлаганини айтди. Охир-оқибатда соғлом кучлар таъсири остида Котибият тўғри қарор қабул қилди. Михаил Сергеевичга маълум бўлишича, икки киши Сиёсий бюро таркибидан чиқишини айтибди. Чунки улар Сиёсий бюро ёки Котибият Фавқулодда комитет тадбирларини қўллаб-қувватлаш тўғрисидаги талабни қўллаб-қувватламаганларига қўшилмабдилар. Менга айтишларича, деди М. С. Горбачев, булар — Шенин ва Прокофьевлардир. Лекин Котибиятда, айни вақтда мен билан тезда учрашишни талаб қилиб, курашган кишилар ҳам бор эди. Ивашко ва Дзасохов, айниқса, Купцов ҳамда бошқалар ана шундай йўл тутдилар. Ниҳоят, ўртага талаб қўйиб, Қримга, Бош котибнинг олдига етиб боришди.

Хорижий журналистларнинг бири: ҳозир кимда ҳокимият кўп — СССР Президентидами ёки Россия Президентидами, деб сўрайди.

Мен масалани бундай қўяётганим йўқ, дея изоҳ берди М. С. Горбачев. Биз Борис Николаевич билан кейинги ойларда тотувлигимиз, ҳамкорлигимиз барча республикалар билан биргаликда ҳамма демократик кучларни бирлаштиришнинг доимий омили бўлиб қолиши учун қўлдан келган ҳамма ишларни қиляпмиз. Буни кейинги кунлар ҳам кўрсатди. Келинглар, шу ҳақда ўйлайлик. Кимлардир бундай мавқени йўқ қилишга уринмоқда, лекин вазият бизни чиниқтирди, Эндиликда биз кимнинг аслида ким эканлигини биламиз.

Сиёсий саволлардан ташқари, «унинг шахсига тааллуқли» савол ҳам берилади: сиз билан бирга ана шу энг оғир уч кунга Раиса Максимовна ҳамда оилангиз аъзолари қандай дош бердилар?

Набирамиз Анастасия ҳаммадан яхшироқ бардош берди, деб жавоб берди Михаил Сергеевич, у ҳеч нарсага тушунмас, чопгани-чопган эди. Ҳадеб денгизга олиб боришни сўрарди. Шундай қилишга ҳам тўғри келди. Бироқ кейинги кунларда соқчилар бундай қилмасликни талаб этди. Чунки ҳамма нарса бўлиши мумкин эди. Шу сабабли биз уйдан эшикка чиқмай, биқиниб ётдик. Буларнинг ҳаммаси Раиса Максимовна билан қизимга жуда оғир таъсир қилди. Кеча Раиса Максимовнанинг мазаси қочди, ҳайрият бу ўткинчига ўхшайди.

Яна саволлар берилади. Савол берган кишилар фитначилар нима сабабдан шундай қилганликларини билишга уринадилар.

Бу жамиятимиздаги ўзгаришларни хоҳламаётган, ундан қўрқаётган бир гуруҳ кишиларнинг раҳбарларидир, деди Президент. Мамлакатимизда муттасил таназзул давом этмоқда. Лекин биз ундан чиқяпмиз.

Учрашув қатнашчиларидан бири бундай воқеалар такрорланиши мумкинлигидан хавфсираётганлигини айтади. Шу муносабат билан, жумладан, СССР Давлат хавфсизлиги комитети тузилмасида Президентни қўриқлашнинг ўрни ва аҳамияти, оммавий ахборот воситаларининг аҳволи, уларнинг чинакам эркинлиги тўғрисидаги масала ўртага қўйилади.

Соқчилик хизматига келганда эса, мен бу масалани ҳозир, ана шу оғир даврда шуғулланиш учун жуда муҳим масала деб ҳисобламаган бўлур эдим. Мен умуман бу масалага хотиржамлик билан қарайман, деб жавоб берди М. С. Горбачев. Ушбу муаммо устида ўйлаб кўриш лозимдир, лекин ҳозир ҳам буни асосий муаммо деб ҳисобламайман.

Оммавий ахборот воситаларининг аҳамияти тўғрисидаги масала муҳимроқ. Умуман бу йўналишда демократия эришган ютуқларни сақлаб қолишдан бошқа йўлни кўрмаяпман. Агар халқимиз билан бир қаторда демократик матбуот фаол ўртага чиқмаганида халқимизнинг кўксини қалқон қилган шу кунларда намоён бўлган фазилатлари кўринмаган бўлур эди, деб ўйлайман. Сиз ҳам ана шу воқеанинг сабоқлари хусусида ўйлаб кўришингизни ҳоҳлардим.

Бизга сиёсий маданият керак. Бусиз амалий сиёсий мулоқот бўлиши мумкин эмас. Мен ана шундай мулоқот тарафдориман. Бироқ, оммавий ахборот воситалари фаолиятида баъзида намоён бўлаётган беандишалик, одобсизликни қабул қила олмайман. Матбуотда инсонга нисбатан қилинган одобсизликка ҳеч чидай олмайман. Айниқса, одам бошқача фикрласа, унга нисбатан одобсизлик қилинишига чидай олмайман. Буни фикрлар хилма-хиллиги деб бўладими, ахир! Маданият ва масъулият сиёсий ҳаракатларга ҳам, сиёсий курашга ҳам, матбуотнинг ўзига ҳам зарар келтирмайди. Далилларга асосланган мақолалар жуда кучли таъсир қилишига ишончим комил. Мен бундай мақолалар муаллифларининг тутган йўлига қўшилмаган вақтларимда ҳам уларни қадрлайман, деб таъкидлади Президент. Сиёсий вайсақилик эмас, балки таҳлил керак.

Саволларнинг бири А. Н. Яковлевнинг КПСС сафидан чиқишига тегишли бўлди.

Таътил кунларимда Марказий назорат комиссияси Яковлевга тегишли масалани қандай ҳал қилганини матбуотдан билдим, деди М. С. Горбачев. Бу партиянинг ўзини янгилаш учун ҳақиқатан ҳам оғир кураш бўлишидан яна бир марта далолат беради. А. Н. Яковлев билан ҳатто суҳбат ҳам бўлмаган эди. Демак, партиямиз рисоладагидек яшамаётган экан. Бу ҳақда гапириш керак.

Ўйлайманки, Александр Николаевичнинг ўзи ҳам шошилди. Менга эса партияни ислоҳ қилиш учун охиригача курашаман, деб айтганди. Партияни ислоҳ қилишга ўз ҳиссасини қўшиши керак бўлган кучлар кетиб қолаётганига ачинаман, бу борадаги ўз вазифамни кўриб турибман ва бу йўлимдан қайтмоқчи эмасман. Мен ана шу йўлга содиқ бўлиб қоламан. Лекин асосий масалаларда ҳеч қанақасига ён босмайман. Бу КПСС янги Дастурининг лойиҳасида намоён бўлди. Партияни янгилаш учун охиригача курашаман. А. Н. Яковлев билан учрашиш ва суҳбатлашиш учун ҳеч қандай тўсиқ йўқ. Биргалашиб кўпгина аччиқ-чучукни тотиган кишилар билан учрашишга доимо тайёрман.

Россия парламенти А. И. Лукьяновни муваффақиятсиз тугаган тўнтаришнинг мафкуравий раҳбарларидан бири деб айтмоқда. Сиз унинг бу борадаги фаолиятини қандай баҳолайсиз? — сўрашди СССР Президентидан.

Мен у билан суҳбатлашдим, жавоб берди М. С. Горбачев. У бундай вазиятда қилган ҳаракатлари, амалга оширган тадбирлари ҳақида гапириб берди. Бу гапларнинг ҳаммасини маълумот учун қабул қилдим. Биз ҳаммамиз бор гапларни бир-биримизга очиқ айтишимиз, муддаоларимизни ўртага қўйиб, барча мавҳум нарсаларни аниқлаб олишимиз керак, деб ўйлайман. Мамлакат раҳбариятида ҳозиргига ўхшаш вазият яна юзага келишига йўл қўйиб бўлмайди. У мамлакатни ҳалокатга олиб бориши мумкин.

Шу сабабли кучларни қайта жойлаштириш ҳақида гапираётган вақтимда, ўзгартиришлар йўлига охиригача тарафдор ва бунинг учун курашадиган кишиларни тўплаб, ишга киришиш керак. Мен СССР Олий Кенгашида ҳам, халқ депутатлари Съездида ҳам ана шуларнинг ҳаммаси муҳокама қилинади, деб ўйлайман. А. И. Лукьянов тутган йўл хусусида ҳам шундай иш тутилиши керак: бу ишда нималар қимматли, амалий эканини, нималар мақбул эмаслигини кўриб чиқиш лозим. Унинг фикрини ҳам билиш зарур.

Кейинги савол яна КПССдаги вазиятга тегишли бўлди. Унда консерватив кучлар тантана қилиши, агар партия янгиланмайдиган бўлса, М. С. Горбачевнинг ўзи ундан чиқиши мумкинми?

Мен ўз йўллари, ниятларини ҳеч қачон яширмайдиган одамлар тоифасиданман, деди Президент. Социалистик ғояларнинг эътиқодли тарафдориман. Бу ғоя кўп асрлар мобайнида ўзига йўл очиб келяпти. Унинг тарафдорлари кўп, улар бир қанча давлатларнинг ҳукуматларини бошқарганлар. Социалистик ҳаракатнинг турли тармоқлари бор, чунки у жамиятни мослаштирадиган қандайдир андоза, қолип эмас. Йўқ, бу ғоядир, янада адолатлироқ жамиятни, яхшироқ дунёни излаш чоғида ишлаб чиқилган қадриятларни ўзида мужассамлаштирган ғоядир. Бу христианлик, бошқа фалсафий оқимларнинг кўпгина ютуқларидан озиқланаётган ғоядир. Мен демократ сифатида мулоҳаза юритяпман. Чунки демократиясиз, ижтимоий масалаларни тўғри ва пишиқ-пухта ҳал этмай туриб, социалистик ғоя бўлиши мумкин эмас. Ушбу мавзу устида мулоҳаза юритар эканмиз, жамиятни ташкил этишнинг сталинча андозасини амалга ошириш нималарга олиб келганлигига эътибор бермаслик мумкин эмас. Бунинг социалистик ғояга қандай алоқаси бор?

Шунинг учун ҳам баъзида: Октябрь инқилоби — фалокатми ёки ҳар ҳолда чинакам инқилобми? — деган саволни ҳам берадилар. Бундай савол нима учун пайдо бўлаётганини тушунаман. Чунки ушбу инқилобни амалга оширган одамлар умид қилган тарихий натижалар оқланмади. Лекин булар Октябрь, чинакам халқ инқилоби ғояларини рўёбга чиқариш натижалари эмасди. Булар жамиятни ташкил этишнинг сталинча андозасини зўравонлик билан жорий этиш натижалари бўлди. Бу ўринда бир нарсани иккинчи бир нарса билан чалкаштирмаслик керак. Шу сабабли онгли равишда танлаган йўлимга амал қиламан.

Социализациялаш ғоялари бошқа кўплаб ижтимоий оқимларда мавжуддир. Менинг қарашларимга келганда эса, мен субутсиз эмас, принципиал одамман. Шу йиллар мобайнида сталинизмга хотима бериш учун ҳамма ишни қилдим. Агар бу иш амалга оширилмаса, социалистик ғояларнинг рўёбга чиқарилиши тўғрисида ўйлашнинг ҳам ҳожати йўқ. Лениннинг социализм — бу омманинг жонли ижодидир, деган гапларини эслатмоқчиман. Мана буни ҳар қандай андозани инкор этиш дейилади. Ҳар бир мамлакатда одамларнинг ўзи турмушни барпо этишлари керак. Биз барча жабҳаларда демократиялаш жараёнларини кучайтиришимиз, авж олдиришимиз лозим. Буларнинг ҳаммаси инсонга нисбатан катта адолат йўлидаги, унинг ҳуқуқлари ва эркинликларини, халқларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини қарор топтириш йўлидаги ҳаракат, деб ўйлайман. Бу социалистик ғояларни амалга ошириш йўлидаги ҳаракатнинг ўзгинасидир. Мен муаммони шундай тушунаман.

Журналистлардан бири ҳавотирланиб сўради: жамиятда, мамлакатда мағлубиятга учраган фитнанинг илдизлари қолмадимикин? Уларга қарши қатъий курашиш керак.

Биз рўй берган ана шу барча воқеалардан сўнг «жодугарлар овига» чиқишимиз керак, аввалги даврлардагидек ҳаракат қилишимиз керак, деб ўйламайман, деб жавоб берди М. С. Горбачев. Йўқ, ундай эмас. Биз демократия ва ошкоралик, ҳуқуқий давлат сари ҳаракат доирасида ҳамма нарсани қонун асосида ҳал қилишимиз даркор. Шу сабабли бугун менга митингдан сўнг колонналар эски майдонга, Давлат хавфсизлиги комитети томон силжиди, дейишганида хавфли можаролар пайдо бўлмаслиги учун кўплашиб қўлимиздан келган ҳамма ишни қилдик. Акс ҳолда бу бузғунчиларга яхши совға бўлур эди. Ҳаммаси фақат қонун ва қонунийлик доирасида бўлиши лозим.

Ҳозир жуда ҳушёр бўлиш, асабларни сақлаш, иғволарга учмаслик керак. Ҳаммамизнинг олдимизда кўп қийин ишлар турибди. Энг аввало, одамлар турмушини яхшилашга имкон берадиган барча ишларни қилиш керак. Ҳозир энг муҳими ана шудир.

Яна туркум саволлар берилади, бу саволлардан мақсад Э. А. Шеварднадзенинг яқинда айтган гаплари ва ҳатти-ҳаракатларини, шунингдек, фитна бир қанча тарафдорларининг билдирган фикрлари ва ҳулқ-атворини аниқлаш эди. СССР Президентининг мамлакат, жамият турмушини янгилаш учун кескин кураш шароитида жуда мураккаб инсоний муаммолар, тўқнашувлар ва фожиаларнинг мушкул томонларини яна тилга олишига тўғри келади. Рўй берган воқеалар, деб эътироф этди М. С. Горбачев, шахсан мен учун оғир синов бўлди.

Президент роппа-роса юз соатдан бери жисмоний ва асабий жиҳатдан ниҳоятда танг аҳволда бўлишига қарамай, журналистлар билан учрашув доирасидан ташқари берилган кўпгина саволларга жавоб қайтариш учун ўзида куч-қувват топди.

(ТАСС).

КЎРИНГ, ТОМОША ҚИЛИНГ

Душанба, 26

● ЎзТВ I

18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Хазина». Мультфильм.
18.20 Болалар учун концерт.
19.00 «ҚАТОРДА НОРИНГ БУЛСА...». Тадбиркор қариялар ҳақида.
19.30 «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 НАВОИЙ МУКОФОТИГА НОМЗОДЛАР. Несипбек Аитов, Барот Бойқобилов.
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 Тижорат хабарлари.
21.20 Дони Зокиров номидаги халқ чолғу оркестрининг концерти.
22.00 «АХБОРОТ».
22.25 «Тошкент» студияси кўрсатади. «ЧАРХПАЛАК» ёки «БАХТИНГДАН КЎР». 6-кўрсатув.
23.35 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.05 «АССАЛОМУ АЛАЙКУМ» (такрор.).
19.05 «МЕҲР-ОҚИБАТЛИ БЎЛАЙЛИК!». Давра суҳбати.
19.40 «Бу оқшомда» кўрсатуви саҳифаларидан.
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 «Спринт».
21.30 Кичик концерт.
21.45 «БЕРИНГ ВА УНИНГ ДЎСТЛАРИ ҲАҚИДА ҚИССА». Бадиий фильм («Мосфильм»).

● МТ I

6.00 «ТОНГ».
8.30 «СОВУҚ УЙ». Саккиз серияли телевизион бадиий фильм премьераси (Буюк Британия телевидениеси). 5-серия.
9.25 «Янги авлод танлайди».
10.40 «Флейта». Замонавий мактаб муаммолари ҳақида телефильм (Новосибирск).
11.10 Ф. Красиловский куйлайди.
11.30 ТСН.
11.45 «МУЛОҚОТ». Иқтисодий шарҳ.
12.00 Турли мамлакатларнинг эртаклари ва афсоналари. «Афсунгар Тотоккерот» (Индонезия).
12.05 Футбол шарҳи.
12.35 «ИНСОНИЯТ ОНАСИ». Телефильм премьераси. Минск болалар уйидан ўн икки болани асраб олган М. Сагайдарова ҳақида (Минск).
13.05 Мультфильмлар.

* * *

14.30 ТСН.
14.45 «РАИСНИНГ ТУНИ». Телевизион бадиий фильм (Свердловск киностудияси).
16.00 «Сиз яратган боғ».
16.30 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. Япониядан кўрсатилади.
18.00 ТСН.
18.15 «Биз ва иқтисодиёт».
19.00 Футбол шарҳи.
19.30 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 5-серия.
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 «БОШҚА БИРОР КИШИ МЕНГА БУНЧАЛИК БАХТ АТО ҚИЛМАГАН БЎЛАРДИ». А. Г. Достоевская хотиралари асосида фильм-концерт.
22.15 «Пенза —менга илҳом манбаи...». Телефильм премьераси (Самара).
22.35 ТСН. Халқаро воқеаларга бағишланган сон.
22.55 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. Японияда кўрсатилади.
23.25 Й. Гайдн. Ре минор мессаси.
00.15 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 5-серия.

Сешанба, 27

СОВЕТ КИНОСИ КУНИ

● ЎзТВ I

8.00 «АХБОРОТ».
8.25 «Соғлом бўлай десангиз».
8.35 Такрорий фильмлар экрани. «МАШИНА ОЙНАСИДАГИ ШАЙТОНВАЧЧА». Бадиий фильм («Озарбайжонфильм»).
10.00 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «ТЕЛЕЖАРИДА».

* * *

18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Ужар Мурод». Мультфильм.
18.20 «Дала юмушлари».
18.50 «Ёшлик оқшоми».
19.30 «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 «Насиба». Фильм-концерт («Ўзбектелефильм»).
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 «Спортлото».
21.15 Ўзбек классик куйларидан концерт.
22.00 «АХБОРОТ».
22.25 «КИНО... КИНО... КИНО...». Совет киноси кунига бағишланади.
23.25 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.05 «МИРИШКОРЛАР».
18.45 «Ҳамма гап шляпада». Мультфильм.
19.00 «ЛАҲЗА». Хабарлар.
19.10 «Шаҳар юмушлари».
19.30 «Шаҳризоданинг саволлари».
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 Спорт кинопанорамаси.
22.10 «Кадрда ва кадр ортидан».

● МТ I

6.00 «ТОНГ».
8.30 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 6-серия.
9.25 «БОШҚА БИРОР КИШИ МЕНГА БУНЧАЛИК БАХТ АТО ҚИЛМАГАН БЎЛАРДИ». А. Г. Достоевская хотиралари асосида фильм-концерт.
10.30 БОЛАЛАР СОАТИ (француз тили дарси билан).
11.30 ТСН.
11.45 Долзарб репортаж.
12.00 «МАППЕТ-ШОУ». Кўп серияли телевизион қўғирчоқ фильм-концерт. 21 ва 22-сериялар.

* * *

13.45 «Телемикст».
14.30 ТСН.
14.45 «МАСХАРАБОЗНИ КУЛДИРИНГ». Телевизион бадиий фильм. 1-серия (А. Довженко номли киностудия).
15.50 «ҚИЗИҚУВЧИЛАР ОЛАМИ».
16.05 Халқ хори ижро этади.
16.15 Болалар учун фильм. «КАПИТАН НЕМО». 1-серия (Одесса киностудияси).
17.30 «АЛИФБО РАСМЛАРДА». Телефильм премьераси (Давлат телерадиоси ва «Панорама» студияси).
18.00 ТСН.
18.15 «ПРАВДА КЎЧАСИ».
19.00 «Полиция эртаги», «Фимка». Мультфильмлар премьераси.
19.30 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 6-серия.
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 «КИНОПАНОРАМА».
22.25 ТСН. Халқаро воқеаларга бағишланган сон.
22.40 МТ экранида биринчи марта. «АБЛАҲ». Бадиий фильм («Озарбайжонфильм»).
00.15 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. Японияда кўрсатилади.
00.45 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 6-серия.

Чоршанба, 28

● ЎзТВ I

8.00 «АХБОРОТ».
8.25 «Соғлом бўлай десангиз».
8.35 «ЮЛЬКА». Бадиий фильм (Киев киностудияси).
10.00 Сайёра Қозиева куйлайди.

* * *

18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Сеҳрли сандиқ». Мультфильм.
18.20 Ўқитувчиларнинг анъанавий Август кенгашида.
19.30 «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 «Шеърият дафтаридан».
20.00 САНЪАТ ОЛАМИ. Маҳмуд Мамажонов.
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 ЎЗБЕКИСТОН БАСТАКОРЛАРИ. Жумҳуриятда хизмат кўрсатган санъат арбоби Мардон Насимов. Видеофильм премьераси.
22.00 «АХБОРОТ».
22.25 «ЧИНОР ОСТИДАГИ ДУЭЛЬ». Бадиий фильм («Ўзбекфильм»).
23.45 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.05 «Ёз кундалиги».
19.00 «ПУЛЬС». Хабарлар.
19.10 «Спринт».
19.30 «Суҳбатга таклиф этамиз».
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 «Менинг шаҳрим».
21.40 «Ўтмиш хотиралари». Ф. Сулаймонова ҳикоя қилади.
22.10 «Гитара оҳанглари».

● МТ I

6.00 «ТОНГ».
8.30 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 7-серия.
9.25 «ВАТАНГА ТАЪЗИМ ЭТ...». Россиянинг Тургенев қадамжолари бўйлаб.
10.30 «БОЛАЛАР МУСИҚИЙ КЛУБИ».
11.15 «Чемпионлар билан биргаликда».
11.30 ТСН.
11.45 Долзарб репортаж.
12.00 «КИНОПАНОРАМА».

* * *

14.30 ТСН.
14.45 «МАСХАРАБОЗНИ КУЛДИРИНГ». Телевизион бадиий фильм. 2-серия.
15.55 «ҚИЗИҚУВЧИЛАР ОЛАМИ».
16.10 «МУСИҚИЙ ХАЗИНА».
16.50 Болалар учун фильм. «КАПИТАН НЕМО». 2-серия.
18.00 ТСН.
18.15 «ПЛАНЕТА».
19.00 «Бочка». Мультфильм премьераси.
19.15 «ОЛТИН ЖУНЛИ ҚЎЙ ТЕРИСИ». Қора Денгиз ва Ўрта Ер денгизи ҳавзасидаги мамлакатлар халқларининг халқаро фольклор ва этнография фестиваль-ўйини.
19.30 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 7-серия.
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 Барток номли камер оркестрининг концерти (Германия телевидениеси).
21.40 ТСН. Халқаро воқеаларга бағишланган сон.
21.55 Футбол. Европа чемпионатининг саралаш матчи. НОРВЕГИЯ — СССР ТЕРМА КОМАНДАЛАРИ. Норвегиядан олиб кўрсатилади. Танаффус пайтида (22.40) — Жаҳон гимнастрадаси. Голландиядан кўрсатилади.
23.45 «ВАТАНГА ТАЪЗИМ ЭТ...». Россиянинг Тургенев қадамжолари бўйлаб.
00.50 «РАҚСГА ТУШИШНИ ХОҲЛАЙМАН». В. Васильев саҳналаштирган бир саҳнали балет.
01.45 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 7-серия.

Пайшанба, 29

● ЎзТВ I

8.00 «АХБОРОТ».
8.25 «Соғлом бўлай десангиз».
8.35 «БУ РАЗВЕДКАДА БУЛГАН ЭДИ». Бадиий фильм (М. Горький номли киностудия).

* * *

18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Хуш келибсиз!». Мультфильм.
18.20 Қўқон шаҳри «Саёра» гуруҳи концерти.
18.45 «Оқ дарё лавҳалари». Телеочерк.
19.30 «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 Жумҳурият кўзи ожизлар жамиятига қарашли «Дил куйласин» мақомчилар дастасининг концерти.
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига. «НАВОИЙХОНЛИК».
22.00 «АХБОРОТ».
22.25 Ойнаи жаҳонда биринчи марта. «ЭСПЕРАНСА». Бадиий фильм (СССР—Мексика). 1-серия.
23.50 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

«ТОШКЕНТ» СТУДИЯСИ КЎРСАТАДИ

18.05 «Уолт Дисней таништиради...» туркумидан мультфильмлар тўплами.
19.00 «ПУЛЬС». Хабарлар.
19.10 «Оқ йўл!».
19.50 «ЖАЙРОНЛАР УЛКАСИ». Телефильм.
20.00 «Қойил». А. Глизин куйлайди.
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 «Бу оқшомда».

● МТ I

6.00 «ТОНГ».
8.30 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 8-серия.
9.25 Футбол. Европа чемпионатининг саралаш матчи. НОРВЕГИЯ — СССР ТЕРМА КОМАНДАЛАРИ. 2-тайм. Норвегиядан кўрсатилади.
10.15 «Тўс-тўполон». Мультфильм.
10.30 БОЛАЛАР СОАТИ (инглиз тили дарси билан).
11.30 ТСН.
11.45 ИИВ МАЪЛУМОТЛАРИГА КЎРА...
12.00 «МАППЕТ-ШОУ». Кўп серияли телевизион қўғирчоқ фильм-концерт. 23 ва 24-сериялар.
13.45 «Телемикст».
14.30 ТСН.
14.45 «ЎЗ ОЛДИНГДА». Телевизион бадиий фильм. 1-серия («Союзтелефильм»).
15.55 «ҚИЗИҚУВЧИЛАР ОЛАМИ».
16.10 Болалар учун фильм. «КАПИТАН НЕМО». 3-серия.
17.15 «Звони русские» ансамблининг концерти.
17.30 «МОВИЙ РАНГ ТАСВИРИДА...». Телефильм премьераси (Давлат телерадиоси ва «Панорама» студияси).
18.00 ТСН.
18.15 «...16 ЁШГАЧА ВА УНДАН КАТТАЛАР».
19.00 Эстрада концерти.
19.20 ИИВ МАЪЛУМОТЛАРИГА КЎРА...
19.33 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 8-серия.
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 Смоленскда бўлиб ўтган славян ёзуви байрами ҳақида публицистик-хроникал ҳужжатли фильм премьераси.
22.35 ТСН. Халқаро воқеаларга бағишланган сон.
22.50 Эстрада театри: Валентина Толкунова. «АЁЛ МОНОЛОГИ».
23.50 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. Японияда кўрсатилади.
00.20 «СОВУҚ УЙ». Телевизион бадиий фильм премьераси. 8-серия.

Жума, 30

● ЎзТВ I

8.00 «АХБОРОТ».
8.25 «Соғлом бўлай десангиз».
8.35 «ҚАДРДОНЛАР ҚЎШИҒИ». Фильм-концерт («Ўзбектелефильм»).
9.00 «СИРЛИ ҲАРФЛАР ОРОЛИ». Жумҳурият Қўғирчоқ театрининг спектакли.
9.55 «ЙИГИТ ҲАМИША ЙИГИТ». Бадиий фильм («Туркманфильм»).

* * *

18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Арқон». Мультфильм.
18.25 «ЗАМИН САХОВАТИ».
18.55 ХАЛҚ ИЖОДИЁТИ. «Тўй маросимлари». 2-кўрсатув.
19.30 «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 «Куз лавҳалари». Телефильм.
20.00 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига. «НАВОИЙ ГУЛШАНИ».
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 «Қалбим наволари». Шоҳсанам Қиличева.
22.00 «АХБОРОТ».
22.25 «ЭСПЕРАНСА». Бадиий фильм. 2-серия.
23.40 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

17.20 ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ.

● МТ I

6.00 «ТОНГ».
8.30 «ЭЛИЗАБЕТНИ КУТИБ». Телевизион бадиий фильм премьераси («Лентелефильм»).
9.45 Москва Давлат филармонияси академик оркестрининг концерти.
10.25 «Марҳабо». Мультфильм.
10.45 «...16 ЁШГАЧА ВА УНДАН КАТТАЛАР».
11.30 ТСН.
11.45 «ИННОВАЦИЯ. МАРКЕТИНГ. НАТИЖА».

* * *

14.30 ТСН.
14.40 «ЎЗ ОЛДИНГДА». Телевизион бадиий фильм. 2-серия.
15.50 «АГАР СИЗ...».
16.35 Эртаклар ва саргузаштлар оламида. «ОЛТИН КАЛИТЧА». Бадиий фильм («Мосфильм», 1939 й.).
18.05 ТСН.
18.15 Концерт.
18.30 «ИНСОН ВА ҚОНУН».
19.15 «ЭЛИЗАБЕТНИ КУТИБ». Телевизион бадиий фильм премьераси.
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 «ВИД» таништиради: «Мўъжизалар майдони», «Қишлоқ ўқитувчиси», «Эльдорадо», «Рок террорга қарши».
00.10 ТСН. Халқаро воқеаларга бағишланган сон.
00.30 Париж — Москва — Пекин автораллиси.
01.00 «ЎҒИРЛИК». Телевизион бадиий фильм. Ж. Лондон ҳикояси асосида. 1-серия («Союзтелефильм»).

Шанба, 31

● ЎзТВ I

8.00 «АССАЛОМУ АЛАЙКУМ».

*

9.00 «АХБОРОТ».
9.25 «ПЕТЬКАНИ КЎРГАНЛАР БОРМИ?». Бадиий фильм (А. Довженко номли киностудия).
10.35 «Ўзбекистон спорти».
11.10 «Оналар мактаби».
11.40 «ДЎСТЛИК» студияси кўрсатади. «Анҳор» қаҳвахонасига таклиф этамиз.
12.20 «Қизил Ярим ой шуъласи».
12.50 «ДЕҲҚОН ВА ЗАМИН».

* * *

18.00 Футбол бўйича СССР чемпионати. «ПАХТАКОР» — МАСК. «Пахтакор» Марказий стадионидан олиб кўрсатилади. Танаффус пайтида — «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 Ўсмирлар учун. «ТЕНГДОШЛАР».
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 Санъат усталари ижросида концерт.
22.00 «АХБОРОТ».
22.30 Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига. «САБЪАИ САЙЁР» асари ҳақида кўрсатув.
23.30 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

Ўзбекистон телевидениесининг «ДЎСТЛИК» видеоканали

9.00 «Кашфиётлар оламида».
10.00 «Безнен мирас». Р. Сингатулин куйлайди.
11.20 Скрипка куйларидан концерт.

* * *

18.05 АШХОБОД КЎРСАТАДИ.

● МТ I

6.00 Дилрабо концерт. Ю. Гуров раҳбарлигидаги камер оркестри сизлар учун куйлар чалиб беради.
6.20 «Чала қолдирилган дарслар мамлакатида», «Филиппок», «Вася Буслик ва унинг дўстлари». Мультфильмлар.
7.00 Ритмик гимнастика.
7.30 Тонгги дам олиш кўрсатуви.
8.00 ТСН.
8.15 «СИЗ ЯРАТГАН БОҒ».
8.45 Болалар учун фильм. «МЕН — ҚАРИНДОШИНГИЗ БЎЛАМАН» («Қозоқфильм»).
9.50 «Бурда моден» таклиф этади...».
10.20 «ТОНГ ЮЛДУЗИ».
11.20 Режиссёр М. Захаров фильмлари. «СЕВГИ ФОРМУЛАСИ» («Мосфильм»).
12.50 «ЕДИМДАДИР АЖИБ ДАМ ҲАЛИ...». Фильм-концерт (Ленинград).
13.40 «ҚИЗИҚУВЧИЛАР ОЛАМИ».
13.55 Турли мамлакатларнинг эртаклари ва афсоналари. Француз эртаги.
14.00 «СЕВГИ ҚИССАСИ». Киноконцерт.
14.30 ТСН.
14.45 МТнинг олтин хазинасидан. А. Н. Островский. «СЕРДАРОМАД ЖОЙ». ССР Иттифоқи Давлат академик Малий театрининг фильм-спектакли.
17.20 Халқ куйлари.
17.30 «ХАЛҚАРО ПАНОРАМА».
18.15 МТ экранида биринчи марта. «ҚЎҒИРЧОҚ». Бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар («Мосфильм»).
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 «Сос», «Диссонанс», «Венера», «Ўз ўзини назорат қилиш». Катталар учун мультфильмлар.
21.25 СССР Давлат телерадиосининг квартети чалади.
21.40 «ЕВРОПА ПЛЮС».
22.40 «ЎҒИРЛИК». Телевизион бадиий фильм. 2-серия.
23.55 Хоккей. Канада кубоги. СССР — ЧСФР ТЕРМА КОМАНДАЛАРИ. Канададан олиб кўрсатилади.
02.25 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. Японияда кўрсатилади.

Якшанба, 1

БИЛИМЛАР КУНИ

●

ЖАҲОН ТИНЧЛИК КУНИ

● ЎзТВ I

8.00 «АХБОРОТ» (такрор.).

*

8.30 «Биргаликда куйлаймиз».
9.00 «БАҲОСИЗ ДАРС». Бадиий фильм («Мосфильм»).
10.10 «Чорраҳа».
10.40 «ИЛМГОҲЛАР ЧОРЛАЙДИ». Янги ўқув йилига бағишланган кўрсатув.
13.00 Ёш мақом ижрочилари I минтақа танлови ғолибларининг концерти.

* * *

18.00 «КИЧКИНТОЙ» студияси кўрсатади. «Табиат алифбоси».
18.50 «Мультипанорама».
19.30 «АХБОРОТ» (рус тилида).
19.50 «Дилкаш дуторим». Ўзбекистон халқ артисти Ориф Қосимов.
20.30 Москва. «ВРЕМЯ».
21.10 «ЯКШАНБА ОҚШОМИДА». Мусиқий кўрсатув.
22.00 «АХБОРОТ».
22.25 «ДЎСТ». Бадиий фильм. («Мосфильм»).
23.45 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

Ўзбекистон телевидениесининг «ДЎСТЛИК» видеоканали

9.00 «Чин-сен». Корейс тилида кўрсатув.
9.40 Озарбайжон муғом театри.
11.05 «Умид». Уйғур тилида кўрсатув.
12.05 Мусиқий лавҳалар.

* * *

17.35 ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ.

● МТ I

7.30 Ритмик гимнастика.
8.00 ТСН.
8.15 «Спортлото» тиражи.
8.30 «ЭРТА САҲАРЛАБ».
9.15 «Алдар Кўса». Мультфильм.
9.30 «ВАТАН ХИЗМАТИДА».
10.30 Тонгги дам олиш кўрсатуви.
11.00 «ҲАЙВОНОТ ОЛАМИДА».
12.30 «ЗДОРОВЬЕ».
13.00 «ҚИШЛОҚ ЯНГИЛИКЛАРИ».
14.00 ТСН.
14.15 «Рок—сабоқ».
15.15 Хоккей. Канада кубоги. СССР — ЧСФР ТЕРМА КОМАНДАЛАРИ. Канададан кўрсатилади.
17.45 Ренцо Арборе ва Херри Коник билан ўтган қойилмақом кеча. Италиядан кўрсатилади.
18.25 «УОЛТ ДИСНЕЙ ТАНИШТИРАДИ...».
19.15 «УЧОВИГА БИР АЁЛ». Телевизион бадиий фильм премьераси (Германия).
20.30 «ВРЕМЯ».
21.10 «Джаз портрети».
21.50 Енгил атлетика. Жаҳон чемпионати. Японияда кўрсатилади.
22.40 «МАРИНА ЦВЕТАЕВАНИНГ ВАФОТИ». Телефильм.
23.40 Г. Лукьянов раҳбарлигидаги «Каданс» ансамбли чалади.

Ишбилармон кишилар ҳақида ҳикоялар

ХОРИЖГА ЙЎЛ

ҚУЙГАНЕРДА «СИНТЕЗ КОРПОРЕЭЙШН» ҚЎШМА КОРХОНАСИНИНГ КЕНЖА ЗАВОДИ ИШ БОШЛАДИ

Кеч бўлса-да, деҳқоннинг кўзи очилди. У аввалгидек лоқайд, бепарво эмас. Томорқасига қандай экин экишни яхши билади. Қай бирининг даромади чўғли, ўзгаси қорнини аранг тўйғазади — буниси ҳам унга аён. Уддабуронлар ҳатто бир гектар ердаги сабзавотдан 30 минг сўмгача даромад олмоқдалар. Бироқ кўпчилик пешона тери эвазига етиштирилган ҳосилни сота олмай, бармоғини тишлаб қолмоқда. Сабаби — бизда ҳали тайёрлов идораларининг иши яхши йўлга қўйилмаган, қайта ишлаш корхоналари эса етишмайди. Нима қилиш керак? Андижон вилояти раҳбарлари бу ҳақда жиддий бош қотиришяпти.

Вилоят партия қўмитасининг котиби Б. Олимжонов, халқ депутатлари Ленинск шаҳар советининг раиси, шаҳар партия қўмитасининг биринчи котиби Ш. Юсупов, мева-сабзавот тайёрлаш ва қайта ишлаш вилоят бирлашмасининг бош директори М. Маҳмудов Италияга қилган сафарларида ишбилармон кишилар билан мулоқотда бўлдилар. Йирик компания мутасаддилари билан суҳбатлар уюштирилди. Маълум бўлишича, у ерда бир тонна томатнинг нархи 800 доллар экан. Шундай бўлгач, нега тайёр маҳсулотимизни жаҳон бозорига олиб чиқа олмаймиз?

Совет — Британия «Синтез корпорэйшн» қўшма корхонаси Андижон районидаги Куйганёр қўрғонида қутлуғ ишга қўл урганда, дилларда эзгу умид туғилди. Энг аввало, деҳқон ўз меҳнатининг маҳсули — помидорни сувга оқизмайди. Қолаверса, у энди валютага эга бўлиши мумкин.

Италиянинг «Фенко» фирмаси мазкур заводни технологик асбоб-ускуналар билан жиҳозлашни ўз зиммасига олди. Қурилиш ўн ой давом этган бўлса, уни жиҳозлаш ғоят қисқа муддатда — бир ой ичида тугалланди. Бу юмушларга жами 12 миллион сўм сарфланди. Аммо у тез орада ўзини қоплайди.

Куни-кеча заводнинг очилиш маросими бўлди. Бу ерда ҳар куни 900 тонна помидордан 160 тонна тайёр маҳсулот ишлаб чиқарилади. Муҳими, яна 150 киши иш билан таъминланди.

— Андижон замини ғоятда қимматбаҳо хом ашёга эга, — дейди «Фенко» фирмасининг иш юритувчиси Э. Алферро. — Улардан бозори чаққон маҳсулот тайёрлаш мумкин. Гап уни халқаро миқёсидаги ишбилармонлар эътиборига тақдим эта билишда.

Балиқчилик билан шуғулланувчи мамлакат борки, томат пастасига харидор. Англиялик ишбилармонлар ҳам бундан мустасно эмас. Шу боис улар вилоятнинг бошқа районларидаги тадбиркорлар билан ҳам ҳамкорлик қилиш юзасидан музокаралар олиб бормоқдалар.

Ф. ШОДМОНАЛИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

• *Ўқитувчиларнинг август кенгаши*

ҲАЁТ БОҒ БЎЛСА, БОҒБОН—МУАЛЛИМ

Шу кунларда республикамизнинг барча вилоят, шаҳар ва районларида ўқитувчиларнинг анъанавий август кенгашлари бўлиб ўтмоқда.

Бу йил аввалги йиллардагидан фарқли ўлароқ, мазкур анжуманларда раҳбарлар, расмий маъруза қилишдан воз кечдилар. Халқ таълими бўлимларининг мудирлари ҳам бир қолипдаги ҳисобот нутқи билан чиқиш самарасиз эканини англаб, фойдалироқ усулга йўл бердилар. Уларда малакали методистлар, тажрибали ўқитувчилар давра суҳбати қуриб, халқ таълими олдидаги долзарб масалалар юзасидан мунозаралар ўтказмоқда, тажриба алмашмоқдалар. Айниқса, рўзномамизнинг шу йил 10 август сонида босилган М. Раҳимов ва Қ. Низомовларнинг «Тарбиясиз тарбиядан қочайлик» мақоласида тилга олинган икки муҳим ажралмас жараён — таълим ва тарбия масалалари ҳам Август кенгаши даврларида муҳокама қилинаётгани диққатга сазовордир. Қуйида ана шундай давра суҳбати иштирокчиларидан айримларининг фикр-мулоҳазаларини эътиборингизга ҳавола қиламиз.

ТАРБИЯСИЗ ТАЪЛИМ БЎЛАДИМИ?

«Халқ сўзи» рўзномаси саҳифаларида таълим-тарбияга доир мақолалар бериб борилиши айни муддао. Дарҳақиқат, миллий мактаб, ўқувчи ва ўқитувчининг шахсига доир мақолалар, сўзсиз, давр тақозо этаётган муаммолардир.

«Тарбиясиз тарбиядан қочайлик» мақоласи муаллифлари куйиниб ёзганларидек, бугунги кунда мавжуд бўлган мактаб дарсликларимиз тарихий ҳақиқатдан, ҳаётдан анча узилиб қолган.

Менимча, мақола муаллифларининг фикрлари уларнинг шахсий мулоҳазалари, холос.

Муддаога ўтадиган бўлсак, муаллифлар «таълим жараёнида ўқувчиларга самарали тарбия бериб бўлмайди» деб ёзадилар. Ана шу камчиликни бартараф этиш учун «мактабларда зарурий равишда тарбия дарслари жорий этиш керак» деб муаммони «ечишнинг самарали йўли»ни тавсия этадилар.

Мазкур ўринда шуни алоҳида қайд этиш лозимки, таълим жараёнини ҳеч ким, ҳеч қачон тарбия жараёнидан Хитой девори билан ажратган эмас ва ўқитувчининг истагига боғлиқ бўлмаган ҳолда таълим жараёнида тарбия комплекси амалга ошириб борилади.

Яна шуни алоҳида қайд этиб ўтиш лозимки, республика умумтаълим мактабларида аллақачон «Оила этикаси» дарслари, ўтган ўқув йилидан бошлаб эса «Одобнома» сабоқлари ўқитилмоқда. «Оила этикаси» дарслари хусусида матбуотда кўп ўринли фикр-мулоҳазалар эълон қилинди. Ўз навбатида муштарийларнинг ҳаётий мулоҳазалари «Одобнома» дарсларини миллий руҳ билан суғорилишига муносиб ҳисса қўшаётганлиги, қувонарли ҳолдир. Педагогик олийгоҳлар масаласига келсак, республикамизнинг ҳар бир вилоятида бундай олийгоҳлар бўлиб, уларнинг ҳаммасида тарбиявий ишлар услуби кафедралари бор. Махсус куллиётларда эса ҳар йили кўплаб дипломли мутахассис ёшлар тайёрланмоқда.

Агар мақола муаллифларининг фикрларига қўшилиб, мактабларда «Махсус тарбия дарслари»ни ўқитишга киришадиган бўлсак, у ҳолда «Махсус тарбия дарслари», «мактаб соат сеткаси» дейилмиш режанинг қаерига киритилади?

Муаллифлар тарбия хусусида шундай бир фикрни тавсия этганларки, тарбия борасида салгина бўлса-да хабари бўлган одам бундай «кашфиёт» билан мутлақо келишмаса керак. Улар фикрича, «Ҳозирги мактаб ота-оналарнинг тарбиячилик вазифасини ҳам ўз зиммасига олиши лозим» (!!). Мен муаллифлар фикрининг ўринсиз эканлигини исботлаш учун машҳур файласуфлару, шоир — мутафаккирлар фикрларидан кўчирмалар келтирмоқчи эмасман. Чунки, тирик етимлар сони кундан кунга кўпайиб, ота-она меҳрига чанқоқ болаларни меҳр-шафқатли юртдошларимиз ўз бағирларига олиб, уларга ота-оналари меҳрини беришга ҳаракат қилаётган бир вақтда бугунги кунги мактабимиз ота-оналарнинг тарбиячилик вазифасини ўз зиммасига олиши, оила тарбиясидан «устунлик»ка эришмоқ йўлидаги тавсияни совун кўпигига ўхшатаман.

Бир кеча-кундуз 24 соат бўлиб, яхши интизомли ўқувчи дарсларда фаол иштирок этадиган бўлса, бир кунда 6 соат мактаб бағрида бўлади. Қолган 18 соат ота-она назарида бўлади-ку! Қолаверса, ўз жигарбандининг физиологик ва психологик ҳолати ўқитувчидан кўра ота-онага реал маълум эмас-ми! Масаланинг яна бошқа томони: мактабда ўқувчи бир кунда 6 соат ўқиса, 6 ўқитувчи билан мулоқотда бўлади. Ўқитувчи эса бир синфда дарс бериб бўлгач, иккинчи бир синфга дарсга киради. Демак, у ўқувчи билан бир кунда 6 соат муттасил тарбиявий соат олиб бориши мумкин эмас.

Муаллифлар мактаб ўқитувчисининг бугунги обрўси тушиб кетиб, чил-парчин бўлганлигини «илмий жиҳатдан асослаб» шундай ёзадилар: «Ўқитувчи обрўсининг тушиб кетишига, таълим-тарбия сифатининг ёмонлашиб бораётганига яна бир сабаб бор. У ҳам бўлса, мактабларимизда аёл муаллимлар салмоғи ортиб бораётганидир». Мана шу фикрни яна «илмий жиҳатдан исботлаш» мақсадида қуйидагиларни ёзадилар»: «Фарғона шаҳар мактабларидан бирида (?) ўтказилган анкета сўровларида ўқувчиларнинг аксарияти аёл ўқитувчининг дарс беришидан норозилиги маълум бўлди».

Мактабларимиз ўқитувчиларнинг аксариятини аёллар ташкил этганлиги ҳеч кимга сир эмас. Бироқ таълим-тарбия сифати ёки ўқитувчи обрўсининг тушиб кетганлигига муштипар аёлларимизни сабаб деб кўрсатиб, уларнинг обрўларини матбуот орқали туширишга ҳаракат қилаётган файласуфларимиз фикрига умуман қўшилиб бўлмайди. Мактаб шароитидаги 45 минутлик дарс нима эканлигини ўз бошидан кечирган ҳар бир ўқитувчи бундай фикр ўта адолатсизлик ва инсофсизлик эканлигини тушунади.

Қолаверса, бугунги кунда биргина жумҳуриятимизда 1 миллиондан кўпроқ мутлақ ишсизлар бўлган бир вақтда эркакларнинг иш жойи хусусида гапиришни ҳам бир ўйлаб кўриш керак. Жумҳуриятимиз саноат корхоналарида маҳаллий миллат эркакларининг сони ниҳоятда оз. Эркакларимизни ҳозирги кундагидек умумий овқатланиш ёинки савдо тармоқларига эмас, балки саноат корхоналари ва қурилишларга кўпроқ жойлаштирсак айни муддао бўлур эди. Педагог аёлларимизга келганда, улар нормал ишлашлари учун имконият яратиб бериш, мактабда таълим-тарбия сифатини яхшилашга ёрдам берадиган имкониятларни қидириб топиш хусусида жиддий ўйлаб кўрмоқ керакдир.

Ҳурматли файласуфлар «муаллимлар салмоғининг ортиб бориши ўғил болалар шахсининг шаклланишига салбий таъсир этаётганлиги кузатиляпти (?), уларда феноминизация ҳолати рўй бермоқда, яъни ўғил болалар эркакка хос сифатларини йўқотиб, ўзаро муносабатларда аёлларга ўхшаб қолганлар» деб ўзларининг илмий башоратларини билдирганлар.

Бир тасаввур қилинг-а: бундай «илмий кўрсатмалар»га амал қилиб, умумтаълим мактабларидаги ўқитувчиларнинг ҳаммаси эркаклардан бўлишига эришсак, унда ҳаётимизда эркакларгина бажариши керак бўлган, катта жисмоний куч талаб қиладиган ишларга аёлларимизни ташлаймизми? Ёки барзангидек эркак ўқитувчи юқори синф толибаларига эрга чиқишга қандай тайёргарлик кўришлари керагу, шахсий гигиена қоидаларига қандай риоя қилиши тўғрисида энагалик қилишлари керакми?

Хуллас, халқ таълими системасида ҳал этилиши керак бўлган муаммолар кўп. Фикримизча, бу муаммоларни ҳал этишда халқимизнинг асрлар бўйи йиғилган бой миллий тажрибалари бор. Уларга суянмоқ ва бу ишга ўз касбининг моҳир усталаринигина жалб этиш керак.

Турғунхўжа ТОШПЎЛАТОВ,
Тошкент шаҳар, С. Айний номидаги 84-мактаб ўқитувчиси, Ўзбекистон ССР ва СССР халқ маорифи аълочиси, СССР халқ таълими Давлат Қўмитасининг илмий-услубий кенгаши аъзоси.

НИЯТ—ЯХШИ, АММО...

Аввало, шуни таъкидлаш керакки, мақола яхши ниятда ёзилган ва шу куннинг энг долзарб, барчани ташвишлантираётган масалага бағишланган. Тарбияни тубдан яхшилаш йўллари ҳақида изланиш кўриниб турибди. Унда тарбиядаги асосий хатоларимиздан бири, яъни, тарбия фақат ғоявий-сиёсий тарбия қирраси билан чегараланиб қолганлиги дангал очиб ташланган.

Ҳақиқатан ҳам, тарбиядаги юзакичиликлар, сунъийлик, бирёқламалик, амалий ҳаёт ҳақиқатидан кўз юмиш амалда ёшларни алдашга, уларни тарбиясизликка олиб келганлиги, тарбия иши боши берк кўчага кириб қолганлигидан ташвишланмай бўладими, ахир. Муаллифларнинг фикрларига тўла қўшилган ҳолда, бу фикрларнинг айрим мунозарали томонлари ҳақида қисқача тўхталиб ўтиш керакка ўхшайди.

Аввало, сарлавҳа ғализ. Чунки, «тарбиясиз тарбия» бўлмайди, балки «тарбиясиз тарбиячи» бўлиши мумкин ёки «самарасиз тарбия» дейилса бошқа гап. Бундан ташқари мақолада «Таълим жараёнида ўқувчиларга самарали тарбия бериб бўлмайди» дейилганки, бу гап педагогика фани мутахассисларига ғалати туюлади. Чунки, таълим жараёнида ўқувчиларга самарали тарбия бериш мумкин, лозим, зарур, шартдир. Таълимдан тарбия ажралиб қолса бундай таълимнинг ҳеч кимга кераги йўқ. Ҳамма гап таълим жараёнида қандай қилиб самарали тарбия бериш йўлларини излашдадир. Педагогик жамоатчиликнинг бутун диққат-эътибори шунга қаратилган. Ҳар бир фан мутахассиси (масалан, ўзбек тили, ўзбек адабиёти, тарих, жуғрофия, ҳисоб ва бошқа барча фанлардан) таълим бериш жараёнида мавзу билан боғлиқ ҳолда тарбиянинг бирор қирралари билан узвий боғлаш методикаси ишлаб чиқилиши, бу борадаги тажрибалар ўрганилиши ва оммалаштирилиши зарур.

«Фикримизча, — дейилади мақолада, — тарбиячи (муаллим)нинг ўзини махсус тайёрлаш, шу мақсадда педагогика ўқув юртларида ТАРБИЯ ФАКУЛЬТЕТЛАРИ очиш мақсадга мувофиқ». Бу фикрни чуқурроқ ўйлаб кўриш керак. Тарбиячининг ўзини махсус тайёрлаш учун тарбия факультетлари очиш шартмикин? Болалар боғчаси тарбиячиларини тайёрлайдиган факультетлар бор. Бундан ташқари «Тарбиявий ишлар методикаси» кафедралари, ҳатто куллиётлари очилмоқда. Балки, «Тарбия назарияси» фанини барча куллиётларда ўтиш масаласи қўйилса тўғрироқ бўлар. Ҳозирча тарбия назарияси педагогика фанининг бир қисми сифатида (соатлари жуда оз ҳолда) ўтилмоқда.

Тарбия ҳамиша мактабларда дарс жараёнида, синфдан ва мактабдан ташқари турли тадбирлар орқали, қолаверса, матбуот, телевидение ва бошқа воситалар орқали олиб борилмоқда. Гап уларнинг ҳаётийлигида, сифатида ва таъсирида. Тўғри, кейинги вақтда тарбия муаммосига эътибор кучайтирилиб, мактабларда «Одобнома» дарслари киритилмоқда. Қуш уясида кўрганини қилади, деганларидек, ёшлар одобни асосан катталардан ўрганади. Демак, катталарнинг одоб соҳасида намуна кўрсатиши ҳақида кўпроқ далил-исботли мақолалар бериш зарур.

Мақолада хотин-қизларнинг ўқитувчи бўлиб ишлашига доир баъзи фикрлар ҳам берилган. Ҳозирги педагогика институтларига ўқишга кираётган абитуриентларнинг 80 фоизини қизлар ташкил этади. Улар турли фанлардан ўқитувчи, тарбиячи бўлишни орзу қилиб ўқишга киришмоқда. Хотин-қизлар азалдан тарбия билан шуғулланиб келганлар, айниқса оналарнинг қизларга тарбия беришдаги роли беқиёсдир.

Маълумки, тарбия оиладан бошланади. Шундай экан, оила муаммоси ўзи бир мустақил соҳа. Унинг ўз объекти ва субъекти бор. Оила ўзи бир фан. Шундай экан, педагогика институтларининг ҳар бир куллиёти ўқув планига «Оила» фанини киритиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Рўзноманинг тарбия муаммосини кўтариб чиққанлигини табриклаб, бу мавзуни давом эттириш жуда савобли иш бўлар эди, деб ўйлайман.

Байит ТУРДИЕВ,
Ғ. Ғулом номидаги Сирдарё педагогика институти бошланғич таълим педагогикаси кафедраси доценти, педагогика фанлари номзоди.

СУРАТДА: муаллимлар Шукур Раҳимжонова, Маҳмуда Восиқовалар таътилдан тиниқиб қайтган ўқувчиларини кутиб олишмоқда.
Р. АЛИБЕКОВ олган сурат.

Хатлардан сатрлар

УРГАНЧ темир йўл ва автовокзаллари атрофи сердарахт эди. Йўловчилар жўнаш олдидан соя-салқинда бир пас мириқиб дам олишарди. Энди-чи? Боққа сув келиши тўхтатилди. Ўт ўланлар қуриди. Дарахтлар ўтинга айланмоқда. Шаҳар мутасаддилари бу ҳолни қандай изоҳлашаркин?

* * *

ГУРЛАН районида 500 гектар майдонда даҳлсиз минтақа ташкил этилди. Бу ерда қизил китобга киритилган Амударё қирғовули ва бошқа ҳайвонлар, шифобахш ўсимликларни кўпайтириш режалаштирилди.

А. МАТЁҚУБОВ, О. СОТЛИҚОВ.

АРЗНОМАЛАР «ХАЛҚ СЎЗИ» НАЗОРАТИДА

ПОЁНИГА ЕТКАЗИЛАДИ

Муҳарририятимизга Тошкент шаҳар Октябрь районидаги «Кўкча» маҳалласининг 1-, 2-, 3-, 4-, 5-, Аҳил кўчаларида истиқомат қилувчи бир гуруҳ уруш ва меҳнат фахрийлари арзнома билан мурожаат этишиб, маҳалланинг оталар чойхонасига канализация тармоғи уланмагани, қувур ёткизилган кўчаларга асфальт тўшалмаётгани, водопровод ўтказиш ишлари чала қолганидан арз қилишган эди. Яқинда ушбу шикоятга жавобан «Водоканал» трестидан қуйидаги мактуб келди:

«Кўкча» маҳалласида канализация қурилиши ишлари лойиҳа асосида қуриб битказилди. Жумладан оталар чойхонасида ҳам. Ободонлаштириш юмушлари «Ўзбекэнергострой» бошқармаси қурувчилар томонидан шу йилнинг 1 октябригача ниҳоясига етказилади.

Қувурлар йўқлиги сабабли маҳаллада водопровод қурилиши тўхтатилди. «Сувсоз» тресги ҳамда «Ўзбекэнергострой» бошқармаси томонидан бу ишни шу йилнинг охирларигача бажарилиши мўлжалланаяпти. Шу вақт мобайнида 3-Аҳил, 3-Аҳил тор кўчасида, 7-9-Қўрғонча ва Шомаҳмудов кўчаларида ҳам ободонлаштириш юмушларини тугатиш кўзда тутилаяпти.

Трест бошқарувчиси

З. СОЛИХЎЖАЕВ».

ТАЛАБ ҚОНДИРИЛДИ

«Бувайда районидаги 2-ўрта мактабда ўқитувчи бўлиб ишлайман. Оиламиз 7 кишидан иборат. 20 йилдан буён давлат коммунал хўжалигига қарашли ҳовлида яшаб келаётирмиз. Райижрокомнинг қарорига биноан 1989 йил октябрида уйни шахсий мулк сифатида давлатдан сотиб олишим керак эди. Аммо маблағим йўқлиги сабаб бунга қурбим етмади.

Ўзбекистон Президентининг ўтган йили эълон қилинган фармонига мувофиқ, қишлоқ ўқитувчилари яшаб турган уйлар давлатга ёки хўжаликларга тегишли бўлса улар шахсий мулк сифатида уй эгаларига берилиши керак. Мен ҳам зарур ҳужжатларни тахтлаб тегишли жойга топширдим. Лекин менга «Сизнинг уйингизнинг сотилиш ҳақидаги қарор Президент фармони эълон қилингунга қадар чиққан, пулини тўлайсиз» дейишди. Қандай аҳволга тушиб қолганимни айтмасам ҳам бўлади. Амалий ёрдам кўрсатишларингизни илтимос қиламан. Ҳурмат билан Б. Мирсаидов».

Ушбу арзнома Бувайда район ижроия комитетига юборилган эди. Яқинда у ердан қуйидаги мазмунда расмий жавоб хати олинди:

«Яшаб келаётган уйи шахсий мулк сифатида ўтказиб берилмаётганлиги тўғрисидаги Б. Мирсаидовнинг аризаси Бувайда ноҳия ижроия қўмитаси томонидан атрофлича ўрганиб чиқилди. Ҳақиқатдан ҳам ўша уй район ижроия комитетининг 1990 йил 26 октябрь 201 «а» 110 қарорига кўра шахсий мулк сифатида сотилиши керак эди, лекин коммунал хўжалик уйининг баланс суммаси вақтида тўланмаганлиги сабабли унинг номига ўтказилмаган. 1990 йил 13 ноябрдаги ЎзССР Президентининг фармонига асосан қишлоқ ўқитувчиларига яшаб турган коммунал хўжалик уйлари ва квартираларини бепул шахсий мулк қилиб ўтказиб берилиши зарур. Бироқ ҳужжатлар вақтида тайёр бўлмаганлиги учун бу иш кечиккан.

Бувайда район ижроия комитетининг 1991 йил 30 июль куни бўлиб ўтган йиғилишида коммунал хўжалик уйларини, шунингдек, Б. Мирсаидовнинг уйини ҳам шахсий мулк сифатида ўз номига ўтказиб беришга қарор қилинди.

Бувайда район ижроия комитети раиси: О. НАЗАРОВ».

АДИБ ЮБИЛЕЙИГА ҲОЗИРЛИК

Тошкентда атоқли ёзувчи Абдулла Қодирийнинг ҳаёти ва ижодига бағишланган бадиий кўргазманинг очилиши ижодий зиёлилар ҳаётидагина муҳим воқеа бўлиб қолмади.

1994 йилда ёзувчи ва публицист таваллуд топган кунга 100 йил тўлади. Ҳозир жумҳуриятимизда юбилей тантаналарини ўтказишга катта тайёргарлик кўрилмоқда. «Абдулла Қодирийнинг адабий мероси ва ҳозирги замон ўзбек романи» мавзуидаги Бутуниттифоқ конференциясини ўтказиш, ёдгорлик музей-қўрғонини очиш, ёзувчи ҳайкалининг энг яхши лойиҳаси учун танлов ўтказиш ана шу тадбирлар қаторига киради.

Шунингдек филология факультетининг талабалари учун А. Қодирий номли стипендия таъсис этиш ҳам режалаштирилмоқда.

Рассом Алишер Мирзаев ўзининг 29 та асарини томошабинлар ҳукмига ҳавола қилди. Ана шу асарлар қизиқарли суҳбат мавзуси бўлди. Суҳбатда жумҳурият маданият арбоблари, ижодий уюшмаларнинг раҳбарлари қатнашдилар.

Кўргазма октябрь ойигача давом этади, сўнг Фарғона водийси шаҳарларида намойиш этилади, ижодкорнинг фикрига кўра, бу кўргазма Фарғона водийсида янги экспонатлар билан бойиши мумкин. «Ёзувчи» нашриётида юбилейга аталган чиройли альбом тайёрланмоқда, унга А. Мирзаев асарларининг бир қисми киради.

Кўргазмани кўздан кечиришда ва ижодий ходимлар олдида турган долзарб масалаларни муҳокама қилишда Ўзбекистон ССР Президентлик кенгашининг аъзоси, Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси раисининг ўринбосари Э. С. Самандаров қатнашди.

(ЎзТАГ).

ЗОМИН ХАБАРЛАРИ

РАЙОНДАГИ 63 деҳқон хўжалиги ва учта акционерлик уюшмаси йилнинг ўтган даври мобайнида давлатга 350 тонна гўшт, 171 тонна сут топширди. Район аҳолисини чорва маҳсулотлари билан таъминлаш борасидаги танқислик сал юмшади.

* * *

ЗОМИН тоғлари бағрида жойлашган оромгоҳлар, пансионатлар, санаторийлар воҳанинг шуҳратини узоқ ўлкаларга етказди. Бироқ оромгоҳлар ечимини кутаётган қатор муаммоларни келтириб чиқарди. Жумладан, тоғ жилғалари Зомингача катта сой бўлиб оқади. Аҳоли ана шу сувни истеъмол қилади. Санаторий ва оромгоҳлар чиқиндилари, ахлатлари сойга тўғрилаб қўйилганлиги туфайли сувда инсон саломатлигига путур етказадиган турли моддалар кўпайиб кетганди. Хуллас, Зоминда экология танг аҳволда эди. Яқинда халқ депутатлари район совети табиат, одамлар саломатлигини муҳофаза қилишнинг кечиктириб бўлмайдиган тадбирларини ишлаб чиқди. Тоғ ва тоғолди дам олиш ўрамларидан оқилона фойдаланиш, даволовчи муассаса, пионер лагерларининг фаолиятларини қатъий назорат қилиш таъкидланди. «Зомин» санаторийси ҳамда район марказий касалхонасидаги сув тозалаш иншоотларининг қувватини ошириш лозимлиги кўрсатилди. Табиатни муҳофаза қилиш бўйича беш йиллик экологик режа белгиланди. Энди ҳар бир оромгоҳ ўзига тегишли вазифаларни бажармаса жарима солинади. Бу тазйиқ ҳам кор қилмаса оромгоҳ ёпиладиган бўлди.

* * *

РАЙОН марказида анъанавий «Оналик шуҳрати» кечаси бўлиб ўтди. Унда олти нафар аёл «Қаҳрамон она» унвони билан, 89 нафар аёл «Оналик шуҳрати» ордени билан, 221 аёл «Оналик медали» билан тақдирландилар.

Абулқосим МАМАРАСУЛОВ.

АЙБДОР ТОПИЛАРМИКИН?

СУРХОН пахта тозалаш заводининг тайёр маҳсулотлар омборида ёнғин чиқди. Бу ерда неча ойдан бери 672 тонна тола сақланаётган эди. Корхона ўт ўчирувчиларининг ношудлиги туфайли Қумқўрғон, Жарқўрғон, Ленин йўли, Ангор, Шеробод районларидан ёрдам чақиришга тўғри келди. Ёнғин бошлангач, орадан икки ярим соат вақт ўтгандан сўнггина ўчиришга киришдилар. Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда ёнғин 300минг сўмдан зиёд талофат етказган. Тергов давом этмоқда.

Т. РАЗЗОҚ, «Халқ сўзи» мухбири.

ХАРИДОРНИНГ ТАЛАБИ — МЕЗОН

Тошкент шаҳар, Куйбишев ноҳияси озиқ-овқат савдо ташкилотига қарашли 8-дўкон маъмурияти номига доимий харидор, Қаҳрамон она Ойшахон Отабоевадан шундай мазмунда хат келди:

«Август ойи учун оиламизга ажратилган барча турдаги озиқ-овқат маҳсулотларини тўласинча олдик. Бизга холис хизмат кўрсатган сотувчилар Тоҳир Қурбонов, Наташа Хачатурян ва Восиқ Исҳоқовга катта раҳмат!

Миннатдорчилик туйғулари изҳор этилган бундай мактублар 60 тадан зиёд бўлиб, бариси директор Анвар Йўлдошевнинг иш столида турарди.

— Инсон борки, у қайси касб соҳиби бўлмасин, бир оғиз ширин сўзга ташна, — деди Анвар Воситович, — савдо ходимлари ана шу каломни эшитишни орзиқиб кутишади. Негаки, биз эртадан кечгача оёқда туриб, тиним нималигини билмасдан ишлаймиз. Лекин, сир эмас, яқин-яқингача харидорлардан фақат таъна-дашномлар ёғиларди. Мана энди...

Кўз олдимда ногаҳон уч-тўрт ой муқаддам, тақчиллик боис хизмат кўрсатишнинг талон усули эндигина жорий этилган пайтда рўй берган нохуш воқеалар гавдаланди. Ўшанда ҳамма ерда бўлгани каби шаҳарнинг энг гавжум даҳасида, Максим Горький майдонининг рўпарасида жойлашган бу дўконга ҳам оёқ қўйиб бўлмасди. Шовқин-суронда қулоқ коматга келарди. Тартибсизликнинг-ку адоғи кўринмас эди. Ҳозир-чи, бутунлай бошқача манзара: пештахталарда неъматлар сероб, навбатда турган кишилар эса саноқли. Муҳими — барча тоифадаги харидорлар сотувчилардан мамнун.

— Бу — янгича иш юритишнинг самараси, — изоҳ берди суҳбатдошимиз. — Биз вазиятни барқарорлаштириш, бинобарин, аҳолига хизмат кўрсатишни яхшилаш мақсадида қатор тадбирларни рўёбга чиқардик. Хусусан, савдо маданияти оширилди, харидорлар ўртасида тушунтириш ишлари амалга оширилди, талабу истаклар асосида хонадонларга «Оила варақаси» тарқатилиб, унда жон бошига қанча миқдорда ва неча хил озиқ-овқат маҳсулотлари белгиланганлиги, буларни қайси кунлари харид қила олишлари аниқ-равшан ёзиб қўйилди. Дўконда ташкил этилган «Ахборот» тахтасида эса савдога чиқарилган моллар рўйхати мунтазам бериб борилди. Бундан ташқари, уруш ва меҳнат фахрийлари, ёлғиз кишилар, кўп болали оилаларнинг уйларига тегишли маҳсулотларни етказиб бериш йўлга қўйилди. Натижада тартибинтизом қарор топди, норозиликларга барҳам берилди. Агар дўконимизга 42 та уй, 1737 оила, яъни 4. 984 киши, жумладан 864 нафар фахрий биркитилганлиги, уларга атиги 41 ходим камарбаста эканлиги назарда тутилса, муваффақиятга эришиш йўлида анча-мунча куч-ғайрат сарфланганлиги ойдинлашади.

Бу фикрни инкор этиш қийин. Қолаверса, биринчи ярим йиллик мобайнида аҳолига 2 миллион 417 минг сўмлик ўрнига 2 миллион 439 минг сўмликдан зиёд савдо хизмати кўрсатилгани ҳам ушбу ҳақиқатни тасдиқлаб турибди. Шуниси кўнгилга таскин беради. Бироқ, директорнинг айтишича, ечимини кутаётган муаммолар ҳам йўқ эмас. Масалан, жамоа июнь ойида 2.492 килограмм ўрнига 2.100 килограмм ўсимлик ёғи, 4.984 килограмм ўрнига 4.900 килограмм шакар, июлда эса белгиланганидан 146 килограмм сариёғ ва 684 килограмм шакар кам олди. Бу ҳол харидорларнинг ўринли ранжишларига сабаб бўлмоқдаки, район озиқ-овқат савдо ташкилоти раҳбарлари ана шу кемтикни тўлдириш юзасидан аниқ чоралари кўрадилар, деб ўйлаймиз. Зеро, қарс икки қўлдан чиқишини унутмайлик.

Мастура ФАРМОНОВА.

СУРАТДА: янгича иш юритиш услубидан харидорлар мамнун.

М. НАЗАР олган сурат.

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Н. С. САЪДУЛЛАЕВ.

Таҳрир ҳайъати: А. А. АБДУЛЛАЕВ, Ф. Э. АБДУРАХИМОВА, И. Г. ВОЛКОВ, Д. М. ҒУЛОМОВА, С. С. ҒУЛОМОВ, З. И. ЕСЕНБОЕВ, А. И. КОВАЛЕВ (масъул котиб), Л. П. ҚАЮМОВ, М. МУХАММАДКУЛОВА, С. Ф. МУХИДДИНОВ (масъул котиб), Т. З. НАЗАРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), З. Қ. НОРМУҲАМЕДОВ, Л. Н. ПАК (бош муҳаррир ўринбосари), Т. Р. ПИДАЕВ, М. РУЗМАТОВ, О. Р. САИДОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), В. Н. СИГЕДИН, Ш. ТЕМУРОВ, Т. ҲОБИЛОВ (Таҳир МАЛИК).

МУАССИС: Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй

Телефонлар: 32-09-67, 33-07-48. Индекс: 64606. Буюртма № 5837.

118800 нусхада чоп этилди.